

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra kulturních a náboženských studií

Pozdní mateřství jako fenomén dnešního Západu

Bakalářská práce

Autor: Lenka Zhoufová

Studijní obor: Transkulturní komunikace

Vedoucí práce: Mgr. Petr Macek, Ph.D.

V Hradci Králové dne 15.4.2019

Lenka Zhoufová

Zadání bakalářské práce

Autor: Lenka Zhouřová

Studium: P13865

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Transkulturní komunikace

Název bakalářské práce: **Pozdní mateřství, jako fenomén moderního západu**

Název bakalářské práce AJ: The late maternity like a phenomom of the modern west

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se zaměřuje na příčinu pozdního mateřství v dnešní době. Bude se zaměřovat především na hlavní faktory, které tuto situaci zapříčiňují. Cílem práce, je zjistit, popsat a analyzovat, jaký vliv mají na pozdní mateřství faktory, jako je rozpad tradiční rodiny, nové formy společensky a kulturně přijatelných vztahů, postavení muže a ženy v rodině a v neposlední řadě finanční a společenské požadavky směrem k dnešnímu mladému člověku. Práce se bude zajímat především o moderní západ, kde je tento fenomén nejčastější. Umožní nám náhled, na skutečnost jak moc se kulturně odlišujeme od tradičních společností a zvyků, především v oblasti mateřství a konceptu rodiny. V další části bude práce analyzovat články z rozdílných zdrojů a poukáže na odlišné vnímání zvoleného tématu napříč naší společností. Na závěr se lehce dotkne ekonomických faktorů, které ovlivňují danou problematiku a zároveň v protikladu zdravotních rizik spojených s pozdním mateřstvím. Studie je teoreticko-empirickou analýzou dané problematiky založenou na odborné literatuře a vlastním empirickým šetřením.

DOBSON, J. Rodičovství chce odvahu. Praha: Návrat domů. 1995. 190 s. ISBN 80-85495-45-7
MATOUŠEK, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: SLON. 1997. 144 s. ISBN 80-85850-24-9
MOŽNÝ, I. Moderní rodina. Brno: Blok 1990. 184 s. ISBN 80-7029-018-8

Garantující pracoviště: Katedra kulturních a náboženských studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Petr Macek, Ph.D.

Oponent: ThLic. Petr František Burda, Th.D.

Datum zadání závěrečné práce: 25.11.2014

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně za použití pramenů a zdrojů uvedených v seznamu použité literatury.

V Hradci Králové dne

Lenka Zhoufová

Poděkování

Děkuji Mgr. Petru Mackovi, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce a poskytnutí cenných rad.

Anotace

ZHOUFOVÁ, Lenka. 2019. *Pozdní mateřství jako fenomén dnešního Západu*. Hradec Králové, Pedagogická fakulta. Univerzita Hradec Králové. 59 pp. Bakalářská práce.

Práce se zaměřuje na příčinu pozdního mateřství v dnešní době. Bude se zaměřovat především na hlavní faktory, které tuto situaci zapříčiňují. Cílem práce, je zjistit, popsat a analyzovat, jaký vliv mají na pozdní mateřství faktory, jako je rozpad tradiční rodiny, nové formy společensky a kulturně přijatelných vztahů, postavení muže a ženy v rodině a v neposlední řadě finanční a společenské požadavky směrem k dnešnímu mladému člověku. Práce se bude zajímat především o moderní západ, kde je tento fenomén nejčastější. Umožní nám náhled, na skutečnost jak moc se kulturně odlišujeme od tradičních společností a zvyků, především v oblasti mateřství a konceptu rodiny. Na závěr se lehce dotkne ekonomických faktorů, které ovlivňují danou problematiku a zároveň v protikladu zdravotních rizik spojených s pozdním mateřstvím.

Klíčová slova: mateřství, pozdní mateřství, rodina, kultura, společnost, romská kultura.

Annotation

ZHOUFFOVÁ, Lenka. 2019. *Late motherhood as a phenomenon of today's West*. Hradec Králové, Faculty of Education. University of Hradec Králové. 59 pp. Bachelor thesis.

The work is focused on the cause of the late maternity in presents day. The my work is set to discover the main factors that cause this situation. The argets are to find out, describe and analyse the influence offactors, such as separation oft raditional family, new forms of socially and culturally accep table relationships, the role of a man and a woman in the family and last but not least financial and social requirements for today'syoung person. The work is interested in the modern Westwhere this phenomenonisthe most occurred. The work allows regarding the fact of the cultural differencec on cerningtraditional societies and customs, especially in the domain of maternity and the family concept. The work is ended with economic factors that havean influence on the given is sue and at the same time are in contrary of the health risks linked with the late maternity.

Keywords: maternity, late maternity, family, culture, community, roma culture.

Annotation

Obsah

1. Úvod	9
2. Teoretický rámec práce	11
3. Vývoj v posledním století.....	15
3.1. Demografické změny	17
3.2. Fenomén bezdětnosti v České republice.....	20
4. Moderní společnosti vs. Tradiční kultury	25
4.1. Romská společnost, jako zástupce tradiční kultury	27
4.2. Romská skupina – rodina, tradice a současnost.....	30
5. Faktory ovlivňující odklad mateřství.....	36
5.1. Nové formy vztahů a soužití.....	36
5.2. Postavení muže a ženy v rodině	39
5.3. Životní partner	40
5.4. Podmínky v České republice	45
6. Rizika pozdního mateřství	50
6.1. Plodnost a sterilita	50
6.2. Možná rizika.....	52
7. Závěr.....	54
Seznam použitých zdrojů	55
Seznam literatury.....	55
Seznam internetových zdrojů	58
Další použitá literatura	59

1. Úvod

Ve své práci se zaměřím na důvody a podněty, které vedou mladé lidi v reprodukčním věku k posouvání životní role otce a matky na neurčito. Proč se tento fenomén týká především vyspělých progresivních zemí, ve kterých vzkvétá ekonomika a úroveň vzdělání. Proč se mladí lidé uchylují k odsouvání přirozené reprodukce a tím i zároveň riskují, zda nepřijdou komplikace?

Práce bude koncipovaná, tak, aby byla zřetelná historická fakta, která ovlivňovala vývoj rodičovství v Evropě, potažmo u nás v Československé a České republice. Ráda bych srovnala českou společnost, jako zástupce moderní společnosti i s jejím historickým vývojem a na druhé straně kulturu rodičovství u tradiční společnosti, s kterou sdílíme náš stát a zároveň se velmi lišíme a rozcházíme.

Nevybrala jsem si romskou kulturu a společenství, jen kvůli popularizaci a upozorňování na rozdílné vnímání pojetí světa, ale jsem ráda, že si mohu prohloubit znalosti, více zabřednout do kořenů společnosti mnohých z nás a především využít ten nejlepší a nejbližší vzorek tradiční kultury, která se udržela až do dnešní doby, byť někdy v naředěné formě. V mé práci se zaměřím především na rozdílné vnímání rodiny a rodičovských práv a povinností. Cílem mojí práce je především to, aby předala jasný odraz dnešní rodinné kultury napříč dvěma odlišnými kulturami, spolu s jejich historickými, sociálními a kulturními kořeny.

V první kapitole se moje práce zaměřuje na vývoj plodnosti a porodnosti v naší zemi. Další kapitolu jsem věnovala romské populaci a jejího rodinnému uspořádání. Tato problematika mě velmi zajímala, proto jsem jí věnovala značnou část práce. Od zmapování situace u české a následně romské společnosti, jsem začala pátrat po konkrétních příčinách, které vedou mladé lidi k odkládání rodičovství. Na závěr jsem se snažila zrekapitulovat rizika, která problematiku pozdního mateřství provází.

V samotném závěru hodnotím úspěšnost nalezených odpovědí na danou problematiku, jak z pohledu mateřství pozdního, tak z pohledu romské kultury a jejich přístupu k rodině.

V oddílu Literatura jsou uvedeny jednak tituly, na které se v textu odkazují (citovaná literatura), tak i ty, se kterými jsem pracovala tak, že jimi byla práce ovlivněna (další použitá literatura).

2. Teoretický rámec práce

V této části své práce, bych ráda vymezila pojmy související s tématem, které se budou objevovat v následujících částech.

Genderové role

Genderová role je společenské role, připisovaná jedincům dle pohlaví.¹ Genderová role je součástí osobní identity a představuje především prožívání sebe sama, jako ženy, nebo muže. Toto prožívání může být vázáno výhradně na biologické pohlaví, kdy toto vnímání nazýváme jako pohlavní identitu, nebo na sociální definování sebe sama, jako muže či ženy a poté hovoříme o genderové identitě.

Po narození jsme jednoznačně rozlišováni na základě pohlaví. Pohlaví můžeme vymezit bipolárně – jako by existovalo pouze mužské a ženské pohlaví, kde s pomyslným mezistupněm není počítáno. Dalším vymezením je negativní vymezení, kdy je pohlaví určováno na pozadí opačného pohlaví a určováno rozdíly. To znamená, jsem žena, proto nejsem muž a naopak.² Ženství a mužství, jako takové vymezuje jedincům v dané společnosti vymezenou roli, vzorce chování, ale i určité vlastnosti osobnosti, které jsou pro daný gender „vhodné“ a očekávané.³ Podle C. M. Renzettiho lze pojem gender definovat jako „Společensky utvářené postoje a modely chování, obvykle dichotomicky dělené na mužské a ženské.“

¹ RENZETTI, Claire M a CURRAN, Daniel. 2005. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum. 642 s. ISBN 80-246-0525-2.

² VALDAROVÁ, Jana. *Žena, muž a sociální pohlaví*. [online]. 29.11.2010 [cit. 15.10.2018]. Dostupné: <http://www.valdrova.cz/2010/11/zena-muz-a-socialni-pohlavi/>.

³ OAKLEY, A, 2000. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál. 171 s. ISBN 80-7178-403-6.

Populační politika

Úroveň porodnosti je ovlivňována i populační politikou státu, která je součástí sociální politiky společnosti a zahrnuje opatření v oblasti ekonomické, sociální, právní, administrativní a zdravotní. Realizace je vedena snahou ovlivňovat populační vývoj. Cíl populační politiky obvykle vychází ze stanovení populačního minima, tj. optimálního počtu, nebo růstu obyvatelstva. Realizaci opatření populační politiky lze provádět formou materiální, peněžitou, psychologickou apod.⁴

Populační politika je součástí státní politiky, někdy ji také můžeme zaznamenat pod názvem politika rodinná. Populační politika má vést k ovlivňování populačního vývoje ve společnosti z hlediska jejího počtu, zdravotního stavu, věkového složení a dalších náležitostí. Populační politika využívá konkrétních opatření k realizaci v oblasti ekonomické, sociální a zdravotní. Hlavním cílem populační politiky je udržení vyrovnané věkové struktury obyvatelstva.⁵

Populační politika využívá přímých a nepřímých nástrojů. Přímými nástroji se snaží ovlivnit populaci, např. porodnost v daném státě. Mezi nepřímé činitele patří mechanismy, jako například zkvalitňování lékařské péče.

Porodnost (fertilita)

Porodnost, je proces, který je vedle úmrtí základní složkou demografické reprodukce. Úroveň porodnosti ovlivňuje populační vývoj. Natalita, neboli porodnost, je demografický ukazatel, který poukazuje na podíl narozených dětí dané skupiny v určitém časovém období.⁶

⁴ KALIBOVÁ, Květa. 2001. *Úvod do demografie*. Praha: Karolinum. 52 s. ISBN 80-7184-428-4.

⁵ ZEMÁNEK, Petr. 2012. *Demografie a populační politika*. Univerzita Palackého v Olomouci. 37 s. ISBN 978-80-244-3368-4.

⁶ KALIBOVÁ, Květa. 2001. *Úvod do demografie*. Praha: Karolinum. 52 s. ISBN 80-7184-428-4.

Rodina

Rodina je původní a nejdůležitější společenskou skupinou a je základním článkem sociální struktury, ekonomickou jednotkou a její hlavní funkcí je reprodukce a výchova potomstva, předávání kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje.⁷ Nukleární rodina, která se skládá z muže, ženy a jejich dětí, byla a je ještě v mnoha případech považována za vrchol dlouholetého vývoje rodinných vztahů. Další možná definice rodiny, která je nejspíše více vystihující, jelikož se týká více oblastí života, je definování rodiny, jako uspořádání lidí, které se skládá z rodičů, dětí a lidí spojený pokrevními vazbami, manželstvím nebo adopcí za účelem dělby práce, výchovy dětí a regulace sexu.⁸ Přidávají se i další pohledy na rodinu jako na spojení lidí výjimečným stupněm blízkosti - stupeň blízkosti je tvořen sdílením jistého typu substance - touto substancí může být kromě krve nebo genů také například jméno, obývaná půda, místo původu, mléko či duše.⁹

Plodnost

Fekundita, čili schopnost obou pohlaví plodit děti. Výsledek fekundity, je měřen a vyjádřen počtem narozených dětí, též nazývaným plodnost/fertilita. Počet dětí v rodině, není ovlivněn pouze plodností partnerů, ale je také závislý i na reprodukčním (dermografickém) chování v rámci plánování rodičovství, pomocí antikoncepčních metod.

⁷ KALIBOVÁ, Květa. 2001. *Úvod do demografie*. Praha: Karolinum. 52 s. ISBN 80-7184-428-4.

⁸ MOŽNÝ, Ivo. 1999. *Sociologie rodiny*. Praha: SLON. 6 - 7 s. ISBN 80-85850-75-3.

⁹ SKUPNIK, Jaroslav. 2010. *Skupnik antropologie příbuzenství*. Praha: SLON. 292 s. ISBN 978-80-7419-019-3.

Demografická reprodukce

Přirozená obnova populace, do které není zahrnuta migrace, tedy přirozená obměna obyvatelstva v uzavřené populaci, kdy je brán v úvahu pouze proces rození. Obnova populace závislá pouze na porodnosti a úmrtí.¹⁰ Rozdíl mezi počtem živě narozených a zemřelých v určitém časovém úseku je označován přirozený přírůstek, nebo, v opačném případě, v záporných hodnotách, jako přirozený úbytek. Hrubá míra porodnosti udává počet narozených na 1 000 osob středního stavu obyvatelstva za kalendářní rok.¹¹

¹⁰ KALIBOVÁ, Květa. 2001. *Úvod do demografie*. Praha: Karolinum. 52 s. ISBN 80-7184-428-4.

¹¹ KALIBOVÁ, Květa. 2001. *Úvod do demografie*. Praha: Karolinum. 52 s. ISBN 80-7184-428-4.

3. Vývoj v posledním století

Cílem celé mojí práce a zároveň i této kapitoly je prozkoumání a vysvětlení fenoménu bezdětnosti v české společnosti. Abychom pochopili a správně propojili situaci, která aktuálně v oblasti fertility a porodnosti probíhá, musíme se ohlédnout a zmapovat příčiny a události, popř. nastavení společnosti, která nás dovedla až k postoji, který v danou chvíli zaujímáme. V této části práce se vrátím především k hlavní otázce, proč odsouváme rodičovské povinnosti, proč prodlužujeme období bezdětnosti a z jakého vzoru a výchovy vycházíme. V neposlední řadě se chci zaměřit na romskou kulturu, která se vyvíjí v dosti podobném prostředí, byť rozdílným směrem, kde se stává naším opakem a dokážeme porovnávat dvě odlišné kultury s jinými historickými i kulturními kořeny, které sdílí stejné území. Otázkou zůstává, jak velkou roli v celé záležitosti hraje historie, výchova, či kultura, jako taková.

Pozdní mateřství a odkládání rodičovství je aktuálním tématem ve světě i naší vlasti. Dané téma je probíráno v mnoha odborných publikacích, sdělovacích prostředcích a v politických debatách. Pozdní mateřství je i častým tématem debat mladých žen, které řeší svou budoucnost a plánují mateřství a posouvají jej do pozdějšího věku.

Těhotenství v pozdějším věku přináší spoustu nesporných rizik a možných komplikací. Medicínská praxe, postupy, a především rozvoj umělé reprodukce v Evropě a u nás v České republice, dokáže navodit pocit uklidnění a někdy i „uchlácholení“ směrem k plánovanému rodičovství. Pokud se do vyhledávače zadá klíčové slovo asistovaná reprodukce, objeví se množství odkazů na pomoc a asistenci, pokud se Vám přirozeně počít nedaří. Centrum asistované reprodukce se daří a starších rodiček a párů, které mají problém s otěhotněním stále přibývá.

Plodnost ženy v průběhu jejího života klesá. Ve dvaceti letech je na nejvyšším reprodukčním stupni, ovšem ve čtyřiceti již dochází ke značným komplikacím a přibývají překážky, které brání přirozenému početí¹²

Před šesti lety podstoupily neplodné páry 17 682 léčebných cyklů. V loňském roce už to bylo 25 601 cyklů. Pokud se tendence bude zvyšovat, mohla by zhruba za 15 až 20 let být polovina narozených dětí počata uměle.¹³

Mezi nejčastější příčiny neplodnosti páru patří nedostatek a nízká kvalita spermií mužů, odkládání mateřství a s tím spojený nedostatek vajíček žen. Zatímco před lety byla norma 80 milionů spermií na jeden mililitr, dnes je to 15 milionů. Pokud by pokles pokračoval stejným tempem jako dosud, je velmi pravděpodobné, že v roce 2065 už muži nebudou mít žádné spermie,“ říká David Rumpík, ředitel Kliniky reprodukční medicíny a gynekologie ve Zlíně.¹⁴

Tato fakta, jsou ovšem pouze a zase jenom fakty. Přírodu, naši přirozenost, a především naši lidskou jedinečnost a rozdílnost každého jedince, v mnoha případech číselné hranice neurčují.¹⁵ Pokud uvažujeme o hranicích plodnosti a rozmnožování, nejspíše je namístě uvést, že opravdu existují biologická omezení, která neošálíme.

Hranicemi jsou již zmiňovaný věk matek, kvalita vajíček a v neposlední řadě počet spermií partnera, celkový zdravotní stav ženy i muže. Na straně druhé stojí hranice, které nelze číslicemi ani procenty vyčíslit. K mateřství a samotnému otěhotnění mnohdy pouze

¹² BIERMANN, Christin a RABEN, Ralph. 2006. *Maminkou ve čtyřiceti?* Praha: Portál s.r.o. 18 s. ISBN 978-80-7419-020-9.

¹³ HNÍZDIL, Jan. 2017. *Příběhy obyčejného uzdravení*. Praha: NLN, s.r.o. 78 s. ISBN 978-80-87249-60-4.

¹⁴ HNÍZDIL, Jan. 2017. *Příběhy obyčejného uzdravení*. Praha: NLN, s.r.o. 78 s. ISBN 978-80-87249-60-4.

¹⁵ WITTEMANNOVÁ, Veeta. 2015. *Co skrývá duše*. Praha: MAITREA a.s. 1 s. ISBN 978-80-87249-60-4.

dobry zdravotní stav nestačí a na řadu přichází duševní stránka celé záležitosti, která je nedílnou součástí naší osobnosti.¹⁶

Je známo nemálo případů žen, které byly plodné až v pozdních letech a staly se matkami, po překonání určité překážky, vnitřního bloku, či se dostaly do stádia, kdy jim neviditelná část jejich já, dovolila tuto roli přijmout, popřípadě otěhotnění ovlivnil příchod partnera, životní vyrovnanost, nebo úspěch v povolání.¹⁷

Tato skutečnost ovšem nemění nic na faktu, že lékaři v těhotenských průkazkách u žen nad 35 let automaticky využijí políčko „riziko“.¹⁸

3.1. Demografické změny

Demografické změny nastávají v západní Evropě, na konci 60. let. Výsledkem byla souhrnná plodnost v rozmezí 1,2 – 1,8 dětí na jednu ženu, která nezajišťuje ani prostou obnovu populace.

Za příčinu tohoto jevu můžeme považovat značnější četnost rozdílných soužití, soužití bez manželského slibu a dobrovolné odkládání, nebo vzdání se rodičovství. D.J. van de Kaa hovoří o druhém demografickém přechodu. Tímto konceptem označil a interpretoval sociodemografické změny, k nimž dochází v evropských státech ve větší, či menší míře a v různých časových obdobích od druhé poloviny 60. let 20. století. Toto období považujeme, za jakýsi milník mezi dobou moderní a postmoderní. V tuto chvíli dochází v euroamerické společnosti k dlouhodobému a výraznému růstu bezdětnosti, odkládání rodičovství a k poklesu fertility pod úroveň prosté reprodukce.

¹⁶ HNÍZDIL, Jan. 2017. *Příběhy obyčejného uzdravení*. Praha: NLN, s.r.o. 78 s. ISBN 978-80-87249-60-4.

¹⁷ BIERMANN, Christin a RABEN, Ralph. 2006. *Maminko ve čtyřiceti?*. Praha: Portál s.r.o. 18 s. ISBN 978-80-7419-020-9.

¹⁸ BIERMANN, Christin a RABEN, Ralph. 2006. *Maminkou ve čtyřiceti?*. Praha: Portál s.r.o. 23 s. ISBN 978-80-7419-020-9.

Pokles porodnosti ve vyspělých evropských západních zemích, včetně našeho největšího souseda Spolkové republiky Německo, začal v druhé polovině 60. let a je označován jako 2. demografický přechod. Během tohoto přechodu došlo k významnému poklesu plodnosti až pod hranici prosté reprodukce. Ženám se mění společenské i ekonomické postavení a přirozeně roste věk prvorodiček a touha zakládat rodinu, se přesouvá do pozdějšího období života. S další vlnou oslabení manželství roste i počet narozených mimomanželských dětí. Období poklesu plodnosti spojované s druhým demografickým přechodem skončilo v západním Německu v polovině 70. let 20. století. Od této chvíle porodnost kolísá a drží se okolo hranice 1,4 narozeného dítěte na jednu ženu. Rodiče si plně uvědomují ekonomickou a psychickou náročnost, která je spojena s kvalitní výchovou dětí. Pořízení potomka znamená vynaložení vysokých nákladů, které mladí rodiče nemohou již využít jinak, proto především mladé ženy volí jinou cestu.¹⁹ Cestu seberealizace, vzdělání a vybudování vlastní kariéry a silného zázemí, pro sebe, jako pro jedince, pro partnerský život a do budoucna pro potomka, kterého chtějí přivést do zázemí, kde zůstává prostor pro rodinný i společenský život.²⁰

Časování porodů prošlo taktéž výraznými změnami. V 60. letech byl věk prvorodiček ve východním i západním Německu stejný. Druhý demografický přechod proběhl ve východním a západním Německu v rozdílných časových úsecích. V západním Německu se přesouvá plodnost do vyššího věku a zároveň se celková úroveň plodnosti snižuje. Ve východním Německu proběhl druhý demografický přechod až později, tudíž i koncem 80. let můžeme pozorovat vysokou plodnost i v nižších věkových kategoriích. Průměrný věk matky při narození dítěte a prvního dítěte byl vždy vyšší v západním Německu než ve východním.²¹

¹⁹ HUSÁK, Tomáš. *Vývoj porodnosti regionů Německa po roce 1950* [online]. Demografie.cz. [cit.16.12.2018]. Dostupné:http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=507

²⁰ HUSÁK, Tomáš. *Vývoj porodnosti regionů Německa po roce 1950* [online]. Demografie.cz. [cit.16.12.2018]. Dostupné:http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=507

²¹ HUSÁK, Tomáš. *Vývoj porodnosti regionů Německa po roce 1950* [online]. Demografie.cz. [cit.16.12.2018]. Dostupné:http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=507

Podle změn v reprodukčním, rodinném a partnerském chování ve společnostech se zkušeností druhé demografické tranzice charakterizuje D.J.van de Kaatuto éru čtyřmi hlavními sociodemografickými trendy, které danou situaci výrazně ovlivnily. Prvním výrazným prvkem byl odklon od „zlatého věku manželství“ k éře nesezdaného soužití, kdy společnost přijímá jinou formu soužití a partnerského fungování, než je pouze manželský svazek. Nastává éra modernity, v níž již není „králem rodiny“ – středem vesmíru a života páru – dítě, nastává doba, kdy je „králem“ pár sám. Na scéně se objevuje další významný činitel, kterým je antikoncepce. Prostředek, který umožňuje sebenaplňující volbu, zda dítě mít, a následné načasování a plánování rodičovství.

Přirozeným vývojem byl přechod k pluralitě rodinných forem a domácností, v rámci nichž je považováno za rodinu prakticky jakékoli trvalejší soužití.²²

Jitka Rychtaříková reprezentuje strukturalizaci v českém prostředí na základě teze, která tvrdí, že příčinou demografických změn jsou objektivní strukturální faktory ovlivňující životní úroveň obyvatelstva. Zmíněnými faktory jsou úroveň národního hospodářství, nejistoty v zajištění bydlení, omezení sociální ochrany, inflace či nezaměstnanost.²³

Potřebnost zjišťování názorů směrem k plánování rodiny a její velikosti, a o možných způsobech soužití mladých lidí a plánování sňatků, se objevila až v posledních letech, kdy došlo k značnému poklesu sňatečnosti a k volnému soužití mezi mladými lidmi. Průzkumy demografického chování jsou považovány za rozšířená šetření populačního klimatu. Populační klima je společenské vědomí, které působí na populační reprodukci a přímo ovlivňuje počet nově narozených dětí.

²² BIERMANN, Christin a RABEN, Ralph. 2006. *Maminkou ve čtyřiceti?*. Praha: Portál s.r.o. 18 s. ISBN 978-80-7419-020-9.

²³ BIERMANN, Christin a RABEN, Ralph. 2006. *Maminkou ve čtyřiceti?*. Praha: Portál s.r.o. 34 s. ISBN 978-80-7419-020-9.

3.2. Fenomén bezdětnosti v České republice

K nárůstu bezdětnosti, zvýšení věku prvorodiček a poklesu plodnosti hluboko pod hladinu prosté reprodukce, tj. pod úroveň 2,1 dítěte na jednu ženu, došlo ve střední a východní Evropě v průběhu 90. let 20. století.

Po 2.světové válce došlo k odlišnému vývoji porodnosti oproti ostatním západním zemím. Na území našeho státu, podobně, jako v ostatních socialistických zemích, bylo velmi častým jevem brzké mateřství doprovázené manželským svazkem. Jen velmi malý počet dětí pochází z nemanželských párů. Nemanželská soužití nebyla ve společnosti příliš tolerována, navíc manželské svazky byly podporovány a přinášely ekonomické výhody.²⁴ Co se týká konkrétních studií v období socialismu na téma bezdětnost, lze vycházet ze studií Z. Jurečka, I. Možného a N. Zuzánkové. Výše zmínění se ve svých studiích zabývali pozorováním a výzkumem různých typů žen s podobným rysem. Společným rysem bylo vzdělání a společenské postavení, které jim jejich vysokoškolské vzdělání a potažmo i jejich zaměstnání umožňovalo. Vypozorovaným jevem byl vyšší podíl bezdětných žen mezi vysokoškolačkami, které se pohybovaly v oborech, kde se vyskytovalo nižší zastoupení žen. Mluvíme tedy především o inženýrkách. Obecně vzato, byly ženy s vyšším vzděláním spojovány s vyšší pravděpodobností konečné bezdětnosti.²⁵

Pokud hovoříme o poklesu porodnosti a historickém minimu, nastává zlom v období od konce 90. let 20. století, kdy se dostává plodnost v České republice na zmíněné historické minimum 1,13 dítěte na ženu. Tento jev, přináší zcela nové odborné publikace, které jsou zaměřeny právě na analýzu důvodů tohoto poklesu plodnosti.²⁶

²⁴ HAŠKOVÁ, Hana. 2009. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství. 264 s. ISBN 978-80-7419-020-9.

²⁵ HAŠKOVÁ, Hana. 2009. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství. 22 s. ISBN 978-80-7419-020-9.

²⁶ HAŠKOVÁ, Hana. 2009. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství. 23 s. ISBN 978-80-7419-020-9.

K nárůstu bezdětnosti, navýšení věku prvorodiček a poklesu plodnosti hluboko pod hladinu prosté reprodukce došlo ve střední a východní Evropě v průběhu 90. let 20. století, kdežto obdobná situace v severní, západní a jižní Evropě, byla sledována již historicky dříve. Rozdíly byly patrné v životních podmínkách v západoevropském a východoevropském bloku. Není stále zcela objasněno, zda ve východoevropském bloku můžeme hovořit o „opožděném“ nástupu druhého demografického přechodu, nebo o specifickém jevu, který byl konkrétním projevem východoevropského bloku, kam patřila i česká společnost.²⁷

Podle Haškové mělo na udržení vysoké úrovně plodnosti a nezvyšování se věku prvorodiček vliv více faktorů, za hlavní důvody a činitele před rokem 1989 můžeme považovat následující zmíněné, které upravovali vnímání mladých lidí a uváděli je do „sladké“ nevědomosti. Vzdělanost mládeže na školách v rámci sexuální výchovy byla zcela zanedbaná a nedostatečná.

Sexuální výchova nepředstavuje jen informace o pohlavním životě. Pomáhá také vytvářet žádoucí postoje a učí životním dovednostem. Všechno to raději o dva roky dříve než o pět minut pozdě.²⁸ V době před revolucí byla sexuální výchova rozdělena pro posluchače dle věkového omezení a ohraničení. Začíná se debatovat a doporučovat spolupráce mezi pedagogy, rodinami a lektory, kteří se zabývali sexuální výchovou.

Cíl byl směřovaný jasně k manželství a odpovědnému rodičovství, pochopení ženské a mužské role v socialistické společnosti. Tehdejší mládež je poučena o fyziologii lidského těla, poučení o anatomii a fyziologii pohlavních orgánů, o fázích vývoje jedince od období těhotenství přes porod, dále, o vývoji pohlavních buněk a žlázách s vnitřní sekrecí. Nezapomíná se na výuku škodlivosti alkoholu a drog, které mají neblahý účinek na tělo a budoucí založení rodiny. Občanská nauka připravuje žáky na roli občana v socialistickém státě, který se o něj postará, hodiny vaření pro dívky, či dílny pro chlapce

²⁷ HAŠKOVÁ, Hana. 2009. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství. 23 s. ISBN 978-80-7419-020-9.

²⁸ UZEL, Radim. Sexuální výchova. [online]. AGAMA poly-grafický ateliér, s. r.o. 2006. [cit. 13.5.2019]. Dostupné: <http://www.viod.cz/editor/assets/download/publikace/sex%20vy.pdf>.

a další propojenost školních předmětů souvisí s přípravou mladých lidí na role, které jim v rodině budou náležet.²⁹

Ovšem v roce 1994 vyplývá z výzkumů, že naše populace je velmi špatně informovaná o sexuálním chování a má nedostatečné informace, které se týkají například antikoncepce, nebo pohlavně přenosných nemocí včetně AIDS.³⁰ Kvalitní hormonální antikoncepce, jak ji známe z dnešní doby, byla nedostupná a mladá generace proto spoléhala na možnost „dát si pozor“, nebo na regulaci plodnosti potraty. Tato nedostatečná informovanost pramenila i z velmi malé možnosti cestování a získávání informací z jiných zdrojů, než které byly dostupné z medií a systému, který obklopoval tehdejší společnost.³¹

Dalším z mnoha faktorů, který značně přispíval k rozrůstání rodin a vzniku manželství, byly novomanželské půjčky a bytová politika, které byly velmi výhodné a nahrávali tak heterosexuálním párům s dětmi³² Co se týká vzdělání, můžeme hovořit o nedostatečné motivaci k vyššímu vzdělání z důvodu omezených možností studia a omezených možností seberealizace a trhu práce. Nesmíme opomínat ani velmi omezené možnosti volnočasových aktivit a cestování.³³ Pokud si představíme mladého zástupce tehdejší generace, který pochází ze střední třídy a nemá takové možnosti cestování, vzdělání a celkového rozhledu, vychází založení rodiny jako ideální místo seberealizace, nebo úniku před státní mocí.

²⁹ ŠMOLKA, Petr. 2005. *Výběr partnera: pro nezadané i zadané*. 2005. Praha: Grada. 23 s. ISBN: 80 -247-1080 -3.

³⁰ UZEL, Radim. Sexuální výchova. [online]. AGAMA poly-grafický ateliér, s. r.o. 2006. [cit. 13.5.2019]. Dostupné: <http://www.viod.cz/editor/assets/download/publikace/sex%20vy.pdf>.

³¹ UZEL, R. Sexuální výchova. [online]. AGAMA poly-grafický ateliér, s. r.o. 2006. [cit. 13.5.2019]. Dostupné: <http://www.viod.cz/editor/assets/download/publikace/sex%20vy.pdf>.

³² HAŠKOVÁ, Hana. 2009. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství. 26 s. ISBN 978-80-7419-020-9.

³³ HAŠKOVÁ, Hana. 2009. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství. 24 s. ISBN 978-80-7419-020-9.

Tyto faktory zapříčinily, že rodina, sňatky a děti staly hlavním smyslem a posláním většiny mužů a žen. Do manželství vstoupilo 96–97% žen a 90–95% mužů, ve věku 20–23 let.³⁴

K velké změně dochází záhy po pádu komunistického režimu. Tradiční model, kde je založení manželství primární potřebou společenského života a uplatnění, se začne náhle proměňovat. V komunistickém režimu, bylo standardním a obvyklým postupem uzavření manželství, založení společné domácnosti a pořízení dětí. Nikoho to nepřekvapovalo, nikoho to neudívalo a tento model byl pro většinu obyvatelstva nutnou „normálností“, ne-li společenskou povinností. Po pádu režimu, volí mnoho jedinců a párů jiný postup, jinak plánují život a případné rodičovství. Celkový počet sňatků, se snížil až o třetinu, můžeme pozorovat spousty nesezdaných párů a „single“ životů. Míra rozvodovosti stoupla.³⁵ Plodnost a založení rodiny se posouvá do pozdějšího věku.³⁶ Pokud se na věc podíváme z odborného hlediska, můžeme nalézt dvě teorie, které tento fenomén vysvětlují.³⁷

Teorie racionální volby, je teorie, která přisuzuje změnu chování a vzorců, které určují moderní rodinu ekonomickým faktorům a změně pracovního trhu, neopomíná ani zhoršení ekonomické situace a podmínek pro mladé rodiny.

Na teorii racionální volby lze pohlížet i z hlediska, které se liší. Američtí autoři (Friedmanová, Hechter a Kanazawa), vycházejí z teorie racionální volby a předpokládají, že se člověk ve svém konání řídí „principem redukce neurčitosti a nejistoty“. Jedinec se rozhoduje ve dvou nastaveních vnímání. V případě, pokud nezná následky svého chování, to je rozhodování za podmínek neurčitosti. Dalším způsobem je rozhodování za

³⁴ HAŠKOVÁ, Hana. 2009. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství. 26 s. ISBN 978-80-7419-020-9.

³⁵ HAMPLOVÁ, Dana, RYCHTAŘÍKOVÁ, Jana a PIKÁLKOVÁ, Simona. 2003. *České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 108 s. ISBN: 80-7330-040-0.

³⁶ RABUŠIC, Ladislav. 2001. *Kde ty všechny děti jsou?: porodnost v sociologické perspektivě*. Praha: SLON. 265 s. ISBN 80-86429-01-6.

³⁷ FIALOVÁ, Ludmila. HAMPLOVÁ, Dana. KUČERA, Milan a VYMĚTALOVÁ, Simona. 2000. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Slon. ISBN 80-858-5087-7.

podmínek rizika, kde jedinec zná možné následky a má možnost je eliminovat. Cílem aktéra dané situace je snaha redukovat stav nejistoty a má-li podmínky a možnosti, změnit tento stav z neurčitosti ve stav jistoty, byť rizikové. Tento stav je nazýván redukcí neurčitosti. Rozhodnutí se pro plození dětí, je redukce nejistoty, kdy se vědomě rozhodujeme k početí a plánování budoucnosti, i když s určitými riziky.³⁸

Normativní teorie – v této teorii nacházíme protipól teorie racionální volby, zastánci této teorie vidí hlavní příčinu změny rodinného modelu především ve změnách hodnotových orientací a rozrůžňování životních stylů a představ o budoucnosti především u mladých populačních skupin.³⁹

³⁸ RABUŠIC, Ladislav. 2001. *Kde ty všechny děti jsou?: porodnost v sociologické perspektivě*. Praha SLON. 166 s. ISBN 80-86429-01-6.

³⁹ HAMPLOVÁ, Dan. Rychtaříková, Jana a PIKÁLKOVÁ, Simona. 2003. *České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. 108 s. ISBN: 80-7330-040-0.

4. Moderní společnost vs. Tradiční kultury

Rodina je, jako společenská a ekonomická jednotka, základem sociální struktury, a má plnit mnoho základních poslání ve společnosti. Hlavními funkcemi rodiny je zachování trvání lidského biologického druhu spolu s přenesením kulturních vzorců a výchovou potomstva, která vede ke kulturnímu vývoji.⁴⁰ Rodina, je společenským uspořádáním, která tvoří základní jednotkou společnosti. Vychovává jedince k dalšímu životu a rozšíření svých specifíků a zvyklostí. Porovnání moderních a tradičních kultur nás uvede do pochopení hlubší problematiky vnímání rodinných forem a následných reprodukčních zvyklostí.

Od útlého dětství jsme utvářeni ke své životní roli. Záleží, zda máme být do budoucna matkou či otcem, zda se chystáme na roli ženy, nebo muže. Genderové rozdělení, je logické a přirozené, byť v poslední době dosti kritizované, ovšem přináší nám práva a povinnosti, které nás směřují určitým směrem. Možná proto je tato skutečnost v dnešní volné době, tak svazující a citlivá. Ovšem ženská a mužská role je ve společnosti, a především v instituci, jako je rodina, tak přirozená a důležitá, že si podstatnost těchto rolí uvědomujeme, až v případě jejich vymezení, nebo splynutí⁴¹. Pokud nahlédneme do českých rodin, přesvědčíme se o tom, že většina českých domácností zakotvila u tradičního modelu péče o dítě a celkové fungování domácnosti.⁴²

Stále se setkáváme s názory, že muži jsou stále více zapojováni do chodu domácnosti a ženy se stále značněji angažují do pracovního a ekonomického života a je to i dávno

⁴⁰ MOŽNÝ, Ivo. 1999. *Sociologie rodiny*. Praha: SLON. 3 - 5 s. ISBN 80-85850-75-3.

⁴¹ GIDDENS, Anthony. 1999. *Sociologie*. ARGO spol. s r.o. 18 s. ISBN 978-80--257-0807-1.

⁴² CHALOUPKOVÁ, Jana a ŠALAMOUNOVÁ, Petra. 2004. *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR. 60 s. ISBN 80-7330-062-1.

pravda, avšak nelze tuto skutečnost paušalizovat a přenášet jí do rodinného života, který je úzce spjatý s výchovou nové generace. Byť se mužská a ženská role značně posunula, určité potřeby a přirozenosti stále zůstávají a přetrvávají.⁴³ Rozdělení mužských a ženských rolí, mateřské a otcovské role hraje roli při výchově dětí a utváření rodinných pravidel.

Ovšem naše kulturní vnímání, nemusí korespondovat s rodinným uspořádáním odlišných kultur. V této části bych ráda nastínila fungování rodin v tradiční kulturní společnosti Romů, kteří si svou kulturu nesou a udržují až do dnešní doby, když toto tvrzení neplatí u všech zástupců romské společnosti. Pokusím se připomenout, jak rozdílně v některých oblastech vnímáme vznik nového života a následnou výchovu a mateřskou roli, spolu s vnímáním otců a mužů v rodině, či jiném rodinném uspořádání.

„Studium příbuzenství je pokládáno za klasickou oblast antropologického studia. O moderní antropologie se předpokládá, že vlastně studiem příbuzenství počíná.“⁴⁴

Co se týká studia příbuzenství, zabývali se jím např. Henry Summer Maine v *Ancient Law*, Johann Jakob Bachofen. Jejich zájem se soustředil na přirozený základ příbuzenství. Hledání přirozeného základu příbuzenství souvisí i s údivem nad setkáním s jinakostí a rozdílností příbuzenských vztahů. Protestantská reformace, nám dokázala zpochybnění papežské autority směrem k pravidlům, která určovala a směřovala fungování příbuzenských vztahů a výběr životních partnerů, respektive manželů a manželek.⁴⁵

Učenci a myslitelé začali hledat určitá pravidla a přirozený základ přímo v Bibli, ovšem opět nenalezli, to, co hledali, jelikož výklad Bible je místy nejasný. V Bibli nalezneme zákaz uzavírání manželství s vnučkou, ovšem, uzavření sňatku s dcerou, nebo manželství mezi bratrancem a sestřenicí, není popřeno. Odklon od božské autority, což je

⁴³ MATOUŠEK, Oldřich. 1993. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: SLON. 42-47. ISBN 80-86429-19-9.

⁴⁴ SKUPNIK, Jaroslav. 2010. *Antropologie příbuzenství*. Praha: SLON. 16 s. ISBN 978-80-7419-019-3.

⁴⁵ SKUPNIK, Jaroslav. 2010. *Antropologie příbuzenství*. Praha: SLON. 16 s. ISBN 978-80-7419-019-3.

hermeneutický obrat od Boha k přírodě a hledání lidské přirozenosti a naturalistického výkladu světa, dovršil Herbert Spencer a Charles Darwin.

Lidstvo se začíná v hledání přirozenosti obracet k přírodě.⁴⁶ Organizace společnosti se začala dělit na primitivní a moderní společnosti, kde primitivní společnosti, byly organizovány na základě příbuzenských vztahů a byly považovány za dávný a původní stav lidských společností. Moderní západní společnost, byla charakterizována, jako civilizovaná a předpokládala se skutečnost, že se do tohoto stavu dostala změnou svých přirozených, z biologie vyvozovaných příbuzenských vazeb, které nahradila nepříbuzenskými občanskými smluvními vazbami, kterými byly ovlivňovány jednotlivé sféry společenského života.⁴⁷

S postupně se vyvíjející společností, se přirozeně začala proměňovat i rodinná uskupení. V rámci rodinných zvyků a vztahů, bych ráda v následující textové části poukázala na rozdílnost rodin, které udržují tradiční kulturu a jejich rodinný model se tak zásadním způsobem neproměnil. Naproti tomu, budu hovořit o moderní rodině z naší společnosti, která se zásadně liší v mnoha oblastech. Jedním ze zásadních rozdílů mezi tradiční a moderní rodinou, je přístup k rodičovství a potomkům.

4.1. Romská společnost, jako zástupce tradiční kultury

Jak jsem avizovala výše, jako zástupce tradiční kultury jsem si vybrala romskou společnost a kulturu, která je pro mě nejbližší kulturou s výraznějšími prvky tradiční kultury. V krátkém úvodu chci představit a zároveň uvést romskou kulturu a společnost, tak jak vznikala v historických kontextech.

Původně je s největší pravděpodobností slovo Róm odvozeno od indického slova „dom“, což v překladu též vystihuje popis člověka. V roce 1971 na prvním světovém kongresu

⁴⁶ SKUPNIK, Jaroslav. 2010. *Antropologie příbuzenství*. Praha: SLON. 17-21 s. ISBN 978-80-7419-019-3.

⁴⁷ SKUPNIK, Jaroslav. 2010. *Antropologie příbuzenství*. Praha: SLON. 17 - 21 s. ISBN 978-80-7419-019-3.

v Londýně, tato společnost zažádala, aby místo označení Cikáni, bylo využíváno pojmu Romové. Označení „Cikáni“, které jim přisoudila většina populace, neslo jiné rysy, obsah a původ, než náleželo všem příslušníkům této komunity.⁴⁸

Co se týká původu této etnické skupiny, je jejich pravlastí Indie. Předkové Romů náleželi převážně k původnímu Indickému obyvatelstvu, které se lišilo tmavší pletí od většiny. Tak jako pochází Romové z Indie, je dokázáno, že více jak 60% romských slov bylo převzato a nemodifikováno z indického jazyka.

Romové od počátku využívají kočovný způsob života, jako prostředek k uplatnění jejich řemeslné dovednosti, zejména kovářské. Další oblastí, kterou se zabývali, již ve své pravlasti byl tanec, zpěv a schopnost bavit publikum různými kejklemi. Když do Indie násilně a dobytvačně vstoupili Áriové, bylo celkem běžné, že si brali místní ženy a naopak. Ovšem strach z nadvlády původního obyvatelstva a neznalost indické kultury a přírody, dovedla Árie k domýšlení a podezřívání místního obyvatelstva z čarodějnicví a ze strachu a neznalosti vytvořili pravidla, která dávala místním obyvatelům jasná regule a omezení. Z Indie Romové emigrovali nejspíše za obživou a „lepším“ žitím a jejich migrace se line řadu století. Kvůli chybějícím pramenům nelze s přesností určit, kdy se vydali na svou pouť do Evropy a co je k tomuto rozhodnutí vedlo. Indii Romové opouštěli postupně a jejich migrace se jim podařila se značným pokrytím většiny světa.⁴⁹

Romové setrvali celkem značnou dobu v Persii. Jejich první výskyt na Balkáně se datuje kolem 11 stol. Na Balkáně dostali označení, které jim zůstalo do dnes – Cikáni. Balkánský poloostrov se stal domovem Romů na několik století a z něj následně putovali dál do Evropy. Ve střední a západní Evropě nebyla po řemeslnících taková poptávka, můžeme tedy vyčíst z tehdejších zápisů kronikářů zmínky o činnostech, jako byly hádání z ruky, předpovídání budoucnosti, tanec, zpěv a akrobacie. Romové nejspíš přišli do západní a střední Evropy z oblastí ohrožených Turky, a jelikož neměli možnost obživy řemeslem,

⁴⁸ UNUCKOVÁ, Michaela. 2007. *Žijí mezi námi, Historie a současnost Romů*. Karviná: Sdružení Romů severní Moravy. 35 s. ISBN 978-80-239-9286-1.

⁴⁹ UNUCKOVÁ, Michaela. 2007. *Žijí mezi námi, Historie a současnost Romů*. Karviná: Sdružení Romů severní Moravy. 7 s. ISBN 978-80-239-9286-1.

stávalo se, že přistoupili k almužně či krádeži. Jejich vzhled byl navíc spojován s Turky, kteří byli v tu dobu největšími protivníky křesťanů.

Církevní instituce k Romům chovali také značnou nedůvěru, kvůli častému předpovídání budoucnosti a hádání z rukou, kterým se živily romské ženy. Tehdy byla tato činnost vnímána jako potulování velkých tlup z místa na místo, při kterých klamou lidi, tvrzením o předpovídání budoucnosti a tím z nich mámí peníze a dopouštějí se krádeží. Romové byli následně pronásledováni od 16. století po celé západní a střední Evropě. V 17 a 18. století byli Romové na některých územích postaveni mimo ochranu zákonů a kdokoli je mohl beztrestně zabít.

Důsledky 2. světové války byly pro Romy v Čechách a na Moravě velmi devastující. Nacistická genocida vyhladila v koncentračních táborech většinu českých a moravských Romů. Zbylo velmi malé procento kočovných Romů Olašských. Ukončení druhé světové války je pro Romy jakýmsi mezníkem, kdy se jedinci, kteří přežili koncentrační tábory, vrací domů na Slovensko, kde se část Romů vrací ke kočovnému a či polonómádkému životu. Ti, kteří měli své chatrče po návratu z pracovních táborů ve špatném stavu, či neobyvatelné, začínají opět zakládat další vlnu „cikánských kolonií“, místa a uskupení Romů, která se vyznačovala tradičními rysy předchozího života Romů s pečeti jejich tehdy nízkého sociálně-spoločenského postavení.⁵⁰

Po čase se některé rodiny s myšlenkou vymanění z této společnosti a tohoto života rozhodly pro migraci do českých zemí. Slovensko bylo mnohem více zpuštěno a jeho hospodářská situace byla daleko za českými zeměmi. Pro Romy je tedy situace v této zemi ještě složitější a celý „cikánský problém“ vyvstává jako velmi závažné sociální téma, především na východním Slovensku.⁵¹ Před rokem 1989 jsou stále Romové vnímáni ve většině společnosti jako „Cikáni“, kde je tento pojem spojován především

⁵⁰ DAVIDOVÁ, Eva. 2004. *Romano drom, Cesty Romů 1945–1990*. Vydala Univerzita Palackého v Olomouci. 145 - 147 s. ISBN 80-244-0524-5.

⁵¹ DAVIDOVÁ, Eva. 2004. *Romano drom, Cesty Romů 1945–1990*. Vydala Univerzita Palackého v Olomouci. 145 - 147 s. ISBN 80-244-0524-5.

s problémy, kriminalitou a nesnášenlivostí. Pro rozhodujícím roce 1989, který přinesl značné změny, se probouzí i emancipační hnutí, které bylo v 70. letech potlačeno.

4.2. Romská skupina – rodina, tradice a současnost

Nastíněním vztahové propojenosti a zákonitostí v rodinách, jsem ovšem chtěla dojít k tématu, který je pro mou práci stěžejním. Hlavním tématem, kterým bych se v rámci romské společnosti chtěla zabývat, je postavení ženy a muže v romské společnosti, rodičovství, vztahy k potomkům a vnímání reprodukce. Tato fakta mi poslouží ke srovnání dvou odlišných kultur, žijících a vyvíjejících se ve stejné době a podobném prostředí.

Výchozím bodem romského společenství tradičně byla a stále je rodina. Rodina jako společnost charakterizována specifickými rodinnými vztahy. Rodina, ve smyslu široké rodové skupiny, je nejdůležitější, největší a nejuznávanější hodnotou v životě Roma.

Rozklíčování příbuzenského rodinného systému Romů v naší zemi a ostatně i obecně vzato, je velmi složité. Pro většinu Romů byla donedávna charakteristická patriarchální velkorodina, patřící ještě do širší skupiny rodově endogamní. Tuto velkorodinu tvoří několik základních rodin. Rodinné vztahy, struktura rodiny i postavení v nich, jsou úzce spjaty s vnitřními zákony a zvyklostmi, které jsou specifické, pro danou skupinu a rodina je jim podřízena.⁵²

Pokud budeme hovořit o „emancipaci“ v romské společnosti, můžeme za příznivější období postavení žen v rodinách, považovat posledních dvacet až třicet let, ovšem stále nehovoříme o rovnocenném partnerství, kdy naproti sobě stojí muž a žena, jako dvě poloviny vztahu, jako dvě jednotky, které do rodiny přináší stejný přínos, jako tomu je ve společnosti naší a jak jsme na to již v dnešní době v naší kultuře zvyklí. Postavení ženy v rodině a v pospolitosti osady bylo donedávna velmi nízké, podřadné a dalo by se říci až

⁵² LHOTKA, Petr. *Po stopách romské minulosti Původ Romů a jejich příchod do Evropy* [online]. Praha: Romea.cz, 2009[cit. 19.4.2019]. Dostupné: <http://www.romea.cz/cz/zpravy/po-stopach-romske-minulosti-puvod-romu-a-jejich-prichod-do-evropy>

potupné. Romské ženy byly považovány za bytosti, které měly v životě nemnoho úkolů, kterými bylo milovat, starat se o domácnost, a především rodit děti, nejlépe syny.

Muž byl v romské společnosti pánem ženy i pánem společnosti, potažmo rodiny, ze které vše vychází. Pokud se budeme bavit o skutečnosti, že ženy byly důležité především jako matky, možná se nad situací tolik nepodivíme, ovšem v romské společnosti se dá spíše hovořit o ponižujícím způsobu jednání, který byl ještě donedávna běžným. Budu citovat z tradičních názorů mužů: „Muž může dělat, co se mu zlíbí, může své ženě být i nevěrný, může jí bít, nebo jí dokonce opustit.“ Vztahy k ženám vystihuje výrok nejmenovaného Roma: „Žena nemá tu funkci jako chlap. Chlap je chlap. My nosíme klobouk, ona jen šátek. Chlap je bůh, baba je jen baba.“ Když já přijdu třeba někdy od jiné, tak ona se trochu vydovádí, dá mi facku a jsem rád, že mi tu facku dá. Mně je dobře, že mě má ráda a také se tím uklidní“.⁵³ Jiný Rom poznamenává: „Já můžu mít frajírek třeba padesát, ale žena ani jednoho. Kdybych jen trochu něco slyšel, hned bych ji poslal pryč. Může vyprávět s jiným, může i tancovat, ale jen tak.“⁵⁴

Abych ale uvedla na pravou míru, jak velký a značný rozdíl, je v přístupu k reprodukci, nastíním situaci v romské společnosti od útlého mládí budoucích rodičů.

Troufám si říci, že byť žijeme na stejném území, máme možnost stejného vzdělání a v dnešní době, kdy je multikulturní přístup na vzestupu, se již nemůžeme bavit o jednostranném rasismu, jsou obě společnosti ve chvíli dospívání zcela v jiné pozici a jejich vlastní kultura a společnost je vnímá naprosto v rozdílném světle. Nelze ovšem paušalizovat, jako je to ve všech společnostech. Mezi tradičním životem romské a české společnosti existují značné rozdíly, které automaticky vyplývají z rozdílného pojetí života a pomohou tak přinášet vzájemná nepochopení, která se vyvíjí v problémy.

⁵³ DAVIDOVÁ, Eva. 2004. *Romano drom, Cesty Romů 194 –1990*. Vydala Univerzita Palackého v Olomouci. 106 s. ISBN 80-244-0524-5.

⁵⁴ DAVIDOVÁ, Eva. 2004. *Romano drom, Cesty Romů 1945–1990*. Vydala Univerzita Palackého v Olomouci. 106 s. ISBN 80-244-0524-5.

Pokud budeme hledat tradiční životní cyklus Romů, nalezneme ho v dnešní době ještě ve východoslovenských romských osadách, přesto i v životě českých romských Romů, nalzáme prvky původních zvyklostí, které ovlivňují jejich dnešní životní cyklus.

Romská společnost uznává jiné hodnoty, než společnost česká. Hlavní rozdíl sledujeme v přístupu k rodině samotné. Rodina pro romskou společnost znamená téměř vše, je základem společnosti, neboť vždy uspokojovala základní životní potřeby jejích členů. Při kočovném způsobu života, který jim byl vlastní, byli na členech své rodiny závislí, nýbrž na okolních společnostech nikoli. Rodina plnila veškeré funkce, které jedinec potřeboval – obživu, vzdělání a ochranu. Romové se svou velkorodinou plně identifikovali.⁵⁵ Pokud porovnáme české vnímání rodiny, jasně nám vyplyne rozdílný okruh jedinců, který vystihuje vnímání rodiny.

V české společnosti si se slovem rodina její zástupce spojí životní partnera, svoje potomky, rodiče, sourozence. Samozřejmě i v české společnosti jsou rodinné vazby rozsáhlejší, ale již jsou jinak vnímány. Ostatní příbuzenstvo je v české společnosti bráno, jako příbuzenstvo vzdálenější, se kterým se jedinec nestýká tak často. O svém veškerém, vzdálenějším příbuzenstvu (tety, strýcové, sestřenice, bratřenci, sourozenci prarodičů atd.) víme, ovšem jsou zařazeni na jakousi pomyslnou druhou kolej, kdy jsou frekvence styku se vzdálenější rodinou méně časté.⁵⁶

Romové považují za svou blízkou rodinu všechny a romský jazyk, na rozdíl od jazyku českého, dokáže pojmenovat i příbuzenské vztahy, jako jsou například děti sestřenice či bratřenců. Romové byli zvyklí žít pospolitě se svou širší rodinou v osadě, či čtvrti a kromě krevního pouta je spolu pojily i tradice, zvyklosti a sociální jistoty, které si navzájem

⁵⁵ UNUCKOVÁ, Michaela. 2007. *Žijí mezi námi, Historie a současnost Romů*. Karviná: Sdružení Romů severní Moravy. 18 s. ISBN 978-80-239-9286-1.

⁵⁶ UNUCKOVÁ, Michaela. 2007. *Žijí mezi námi, Historie a současnost Romů*. Karviná: Sdružení Romů severní Moravy. 18 s. ISBN 978-80-239-9286-1.

poskytovali. Pokud byl Rom vyhnán ze své rodiny, byl to pro něj největší trest, jelikož s vyhnáním ztratil i veškeré sociální jistoty a ochranu, které měl.⁵⁷

Romská rodina posilovala především rozšiřováním rodiny, díky novým narozeným potomkům. Jak praví jedno romské přísloví: „O čhavehim zor“, tedy v chlapcích je síla. Tedy navracíme se k lpění na prvorozeném chlapci, jako pokračovateli.⁵⁸

Romové subjektivně dospívají dříve než mládež neromská, následkem toho uzavírají partnerské vztahy a následně sňatky ve velmi mladém věku. Romské dívky se na přelomu 50. a 60. „vdávaly“ často již ve 13 -14 letech, chlapci se „ženili“ cca kolem 16 roku života. Krátce po obřadu, po svatbě, či po ceremoniálu, můžeme nazývat, dle potřeby a zalíbení, měla většina těchto mladých dívek potomka. Pro manžela bylo nepřijatelné, kdyby žil ve svazku s neplodnou ženou, dokonce by pro něj tato situace byla hanbou.⁵⁹

Uzavření romského manželství bylo ve většině případů na celý život. Rozchod byl velmi málo obvyklým jevem a byl povolen pouze v případě neplodnosti, či nevěry ženy.⁶⁰ Pro romskou ženu je neplodnost největší trest, nemůže splnit svůj životní úkol a poslání. Taková žena byla všemi opovrhována a nikdo neměl muži za zlé, když ji opustil. V tradiční romské společnosti nenalezneme formu chtěných, či prováděných potratů. Pro ženu bylo požehnání přivést na svět pokračovatele, či dceru pomocnici, mít děti bylo jejím cílem a naplněním života. Ženy potrat považovaly za velký hřích a něco zcela

⁵⁷ UNUCKOVÁ, Michaela. 2007. *Žijí mezi námi, Historie a současnost Romů*. Karviná: Sdružení Romů severní Moravy. 18 s. ISBN 978-80-239-9286-1.

⁵⁸ DAVIDOVÁ, Eva. 2004. *Romano drom, Cesty Romů 1945 – 1990*. Vydala Univerzita Palackého v Olomouci. 107 s. ISBN 80-244-0524-5.

⁵⁹ DAVIDOVÁ, Eva. 2004. *Romano drom, Cesty Romů 1945 – 1990*. Vydala Univerzita Palackého v Olomouci. 20 s. ISBN 80-244-0524-5.

⁶⁰ DAVIDOVÁ, Eva. 2004. *Romano drom, Cesty Romů 1945 – 1990*. Vydala Univerzita Palackého v Olomouci. 20 s. ISBN 80-244-0524-5.

nepochopitelného. Tato pozitivní hodnota se časem bohužel vytratila a je důsledkem postupujícího rozpadu tradičního hodnotového systému.⁶¹

Romská láska všeobecně, a především k dětem je prostupující napříč celou společností. Žena je přirovnávána ke stromu, kde je praveno, že „žena je jako strom, který má rodit téměř každým rokem“. Podmínky a prostředí, ve kterém většina Romů žila a z části žije ještě dnes, způsobily, že se u nich projevuje ve větší míře pud sebezáchovy a zachování svého rodu. Své děti milují bezmezně a jsou k nim zcela nekritičtí. Volnost dětem dávají automaticky, výchova je založena spíše na pocitové bázi s velmi živelným podtextem, kde není hráno na svět dospělý a dětský. Děti prožívají veškeré činnosti a části dne s rodiči a s ostatními členy rodiny bez větších omezení a před dětmi se nedělají přehnaně velké tajnosti. Tato bezprostřednost a absence pomyslných hranic se týkají i intimity a partnerského intimního života rodičů.⁶² Děti od dětských let nevyrůstají v „bezstarostném dětském světě“, jako většina dětí české společnosti, ale setkávají se s realitou bez okolků již od útlého dětství a i proto dříve i subjektivně vyrůstají.⁶³

Ve způsobu výchovy byly brány ohledy na pohlaví jedince. Chlapci se učili „chlapským“ záležitostem po boku svých otců a přejímali od nich jejich um a řemeslo. Dívky se po boku svých matek a v ženské části rodiny učily především tomu, jak být dobrou hospodyní, manželkou a budoucí snachou. Dívka se aktivně zapojovala do chodu domácnosti, chodila s matkou nakupovat, pečovala o mladší sourozence, chodila se staršími ženami prodávat výrobky na trh atd.

Školnímu „gadžovskému“ vzdělání nepřipisovali a dodnes se tento trend bohužel drží, velkou hodnotu. Učení v rodině pro svůj další život, je pro Romskou společnost

⁶¹ DAVIDOVÁ, Eva. 2004. *Romano drom, Cesty Romů 1945 – 1990*. Vydala Univerzita Palackého v Olomouci. 21 s. ISBN 80-244-0524-5.

⁶² ŘÍČAN, Pavel. 2000. *S Romy žít budeme -jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Praha: Portál s.r.o. 39 s. ISBN: 80-7178-410-9.

⁶³ DAVIDOVÁ, Eva. 2004. *Romano drom, Cesty Romů 1945 – 1990*. Vydala Univerzita Palackého v Olomouci. 20 - 21 s. ISBN 80-244-0524-5.

důležitější. Romská společnost se moudrosti nevzdává, považuje za moudrost něco jiného odlišného, než společnost česká. Romská moudrost je velmi ceněna a je předávána prostřednictvím vyprávění zkušených starších, pohádek, mýtů, hádanek a v neposlední řadě pomocí přísloví.

Největší romské bohatství, je to duševní, které si předávají z generace na generaci. Romské vzdělání nalezneme hluboko pod touhou po penězích.⁶⁴ Romové mají touhu vyrovnat se bohatstvím ostatním společností, především společnosti „bílé“ neboli „gádžům“. Většina Romů neumí číst ani psát, přesto v počtech jsou velmi obratní.

Absence školní docházky je zčásti způsobena i podmínkami, které nedokáží uspokojit romské potřeby a plně respektovat kulturní naladění. Děti školní tempo a látku nezvládají, rodiče jim nejsou schopni pomoci, protože jim samotným vzdělání chybí. Dostáváme se tak do začarovaného kruhu nevzdělanosti Romů.

Chybějící vzdělání, zcela odlišné priority a ambice zavedou mladý pár na jedinou možnou přípustnou cestu životem v romské společnosti, a tou je založení rodiny, a to v dosti nízkém věku.

⁶⁴ ŘÍČAN, Pavel. 2000. *S Romy žít budeme -jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Praha: Portál s.r.o. 63 s. ISBN: 80-7178-410-9.

5. Faktory ovlivňující odklad mateřství

V této kapitole blíže identifikuji nejzásadnější faktory ovlivňující reprodukční chování a trend odkladu rodičovství. Budu se snažit rozklíčovat otázku tradiční rodiny v porovnání s moderní rodinou a identifikovat nové formy vztahů a soužití. Tato kapitola blíže specifikuje dnešní roli ženy ve společnosti a její postavení v rodině, spolu s postavením muže, který v dnešní době již není pouhým živitelem rodiny, ale v mnoha případech plnohodnotným rodičem a spolupodílníkem se na chodu domácnosti a výchově dětí. Budu se věnovat finančním a společenským požadavkům, které jsou určující pro založení rodiny a kterými se v dnešní době určujeme, někdy i limitujeme. Ráda bych se vrátila k předchozí kapitole a vyhodnotila protikladnost české společnosti oproti romské, jak ve výběru partnera, tak ve vzdělání, sebeuplatnění a kariéře. Celá kapitola bude doplněním a chybějícím dílem celého předchozího textu, kde hlavním předmětem bude česká kultura s navazujícími souvislostmi ke kultuře romské a jejich rozdíly v zásadních bodech.

5.1. Nové formy vztahů a soužití

Má tradiční rodina šanci na přežití? Pokud se ohlédneme zpět do minulých časů, zjistíme, že jsme na tom s porodností v naší společnosti, nejhůře ze všech dob. V tuto chvíli stále narůstá počet žen, které mají děti v pozdějším věku. Někdy je to dobrovolná volba, jindy následek rozpoložení ženy, či páru, kteří nejsou na potomka v určitém věku připraveni.

Jak jsem zmiňovala výše, biologický věk neošálíme.⁶⁵ Před 30 lety, bylo vzácností, aby žena přivedla na svět své první dítě ve 35 letech, či později. Před deseti lety hovoříme o každé patnácté ženě a dnes se dostáváme na zcela přirozenou a běžnou věc a v této věkové

⁶⁵ KONEČNÁ, Hana. 2009. *Na cestě za dítětem – dvě malá křídla*. Praha: Galén. 16 s. ISBN 978-80-7262-591-8.

skupině rodí cca každá pátá žena. Průzkumy poukazují na důležité faktory, které zapříčiňují to, že mají mladí chuť založit rodinu a žít rodinný život s jedním a více potomky.⁶⁶ Nejdůležitějším ukazatelem je dle průzkumů dobré finanční zabezpečení tzn. pracovní místo, které dostatečně pokryje potřeby rodin, úlevy na daních, dostatečné sociální dávky v podobě rodičovského příspěvku, příspěvku na dítě, či na bydlení atd. Realita se statistikami si však protirečí. Zatím co v České republice máme právo zůstat na rodičovské dovolené až 4 roky, oproti jiným státům v Evropě, které to mají značně striktnější a matky nastupují často do zaměstnání již po půl roce, porodnost se zásadně nezvyšuje a sňatků spíše ubývá.

Je zapotřebí se tedy porozhlédnout se a zamyslet se nad danou situací a zhodnotit, zda mladé lidi ovlivňují ještě další faktory, které jsou pro ně ve finálním rozhodnutí důležitější než ekonomické jistoty.⁶⁷ Dnešní doba umožňuje nespočet možností, které nás přivádí na myšlenku, co je smyslem života a kam svůj život budeme směřovat.

I bez výzkumu víme a slýcháme od rodičů a prarodičů, že za jejich generace bylo vše jinak. Většina mladých lidí před třicátým rokem v této době již byla ve svazku manželském, které následně ztvdili potomci.

Naše společnost se chce mít co nejlépe, chce ze všeho v životě dostat maximum, co nejvíce věcí si zjednodušit a co nejvíce si život užívat. Tyto jevy se zákonitě projevují ve všech oblastech našeho života, včetně života partnerského. Chceme ze vztahů dostat maximum a chceme maximum především pro sebe. Dnešní doba je orientovaná na jedince a na jeho potřeby. Vztahy již nejsou nutně stálé, jako tomu bylo v dřívějších dobách. Troufám si tvrdit, že většina lidí si přeje nalézt „toho pravého“ partnera na celý život, avšak nutně toto přání nedoprovází přání sňatku, popřípadě dětí.

Když se mě moje babička na přelomu mého dvacátého roku a nějakou dobu po rozpadu mého prvního vážného vztahu ptala, jak se mám a jestli už mám nějakého chlapce, vůbec

⁶⁶ RABUŠIC, Ladislav. 2001. *Kde ty všechny děti jsou?: porodnost v sociologické perspektivě*. Praha SLON. 139 s. ISBN 80-86429-01-6.

⁶⁷ PLZÁK, Miroslav. 2014. *Klíč k výběru partnera pro manželství*. Bořetice: Nakladatelství Indeart s.r.o. 180 - 183 s. ISBN 978-80-87997-43-7.

nepochopila mou tehdejší aktuální situaci. Když jsem jí odpověděla, že se s „někým“ vídám a je to spíše kamarád a není to nic vážného, moc danou věc nepochopila a jen mi připomněla můj věk a že bych si již měla najít muže a mít děti. Dnes v mých třiceti letech mě prohlásila za neplodnou, jelikož s mužem děti ještě nemáme. To je jeden příklad za všechny, který zažilo nejspíše mnoho mých vrstevníků.

Vztahy, které nás naplňují aktuálně, ať ekonomicky, sexuálně, nebo čistě prakticky udržujeme v poměrně velkém zastoupení, byť víme, že do budoucna to nejsou vztahy konečné. Dnešní společnost oplývá růzností vztahů, které si žijí svým vlastním životem, podle svých potřeb a regulí.⁶⁸ Navzdory téměř neomezené vztahové volnosti žije paradoxně spousta lidí o samotě. V současné době jsou rozvody zcela běžným jevem a můžeme říci, že polovina manželství končí tímto statutem.⁶⁹ Zdá se nám velice složité nalézt „toho pravého“ pro společný život. A tak hledáme a hledáme, zatímco život utíká. V mezidobí vztahů, v porozvodovém období, nebo jako styl života přichází single život aneb „radši budu žít sám/a než s někým, kdo mi nevyhovuje.“⁷⁰

Je zřejmé, že zažíváme dobu, kdy jdeme do popředí především jako osoba a člověk, role, jako manželka, matka a další, jdou v mnoha případech do pozadí. To ovšem neznamená, že je naše společnost bezdětná, ale velmi často se stává, že rodina je složena po rozvodu rodičů z více dětí z předchozích rodin, poté přichází nový sourozenec a ženy rodí i další děti v pozdním věku.⁷¹

⁶⁸ BLECHOVÁ, Zdenka. 2013. *PARTNERSKÉ VZTAHY, Co očekává žena od muže a muž od ženy*. Nakladatelství Zdenky Blechové. 32-35 s. ISBN 978-80-87413-15-9.

⁶⁹ ŠTYGLEROVÁ, Terezie a KAČEROVÁ, Eva. *Obrat v rozvodech*[online]. Praha. Český statistický úřad. 2014. Dostupné: <https://www.czso.cz/csu/czso/0b00225862>

⁷⁰ BLECHOVÁ, Zdenka. 2013. *PARTNERSKÉ VZTAHY, Co očekává žena od muže a muž od ženy*. Nakladatelství Zdenky Blechové. 49 - 52 s. ISBN 978-80-87413-15-9.

⁷¹ ŠTYGLEROVÁ, Terezie a KAČEROVÁ, Eva. *Obrat v rozvodech*[online]. Praha. Český statistický úřad. 2014. Dostupné: <https://www.czso.cz/csu/czso/0b00225862>

5.2. Postavení muže a ženy v rodině

Jistota, kterou přináší příjem budoucího otce do rodiny a případný mateřský příspěvek spolu s rodičovským pro matku, vytváří v rodičích pocit jistoty a možnost udržet svou životní úroveň spolu se schopností platit své závazky a navyšovat své hmotné statky. Práce, kariéra a sebeuplatnění ovšem přináší nejen mužům, ale i ženám uspokojení a naplnění. V tomto případě může s velkým úspěchem konkurovat rodičovství.

Seberealizace, pocit uspokojení a pocit užitečnosti přináší pocit správného kroku v životě a odkládá rodičovství na pozdější dobu. V dnešní společnosti je pracovní úspěch muže velmi důležitým faktorem pro postavení ve společnosti a pro budoucí zabezpečení rodiny. Budeme-li zmiňovat pracovní vytíženost, která je nedílnou součástí procesu, a ovlivňuje možnost zapojení budoucího otce v rodině, musíme brát na vědomí, že ovlivňuje chod domácnosti, do které se v případě možností a potřeby zapojuje i muž v dnešní společnosti v celkem vyrovnaném poměru.⁷²

U žen se setkáváme s potřebou kombinovat svůj pracovní život s péčí o děti a rodinu. Tady se setkáváme s největším protipólem české a romské kultury. Zatímco romská kultura klade největší důraz na rodinu a zachování rodu, česká kultura se ubírá odlišným směrem. Česká žena se mentálně chystá na mateřství již od útlého věku, avšak v době dospívání a studií, se jí pohled na věc mění a do popředí vstupuje její individualita a potřeba se vzdělávat a jít si za svými sny a cíli. Žena se po studiích chce uplatnit ve svém oboru a nabrat zkušenosti, popřípadě si své dané místo užít, jelikož není vždy pravidlem, že se po mateřské dovolené do svého původního zaměstnání vrátí. Mnohdy se pracovní

⁷² HAŠKOVÁ, Hana. 2009. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství. 97-100 s. ISBN 978-80-7419-020-9.

naplnění života a seberealizace v dnešní době stává značně uspokojujícím faktorem, který přebíjí chtíč zakládat rodinu a komplikovat tak dobře zajištěný režim.⁷³

Pokud hovoříme o pracovní flexibilitě zaměstnání, dostáváme se dvou rovin vnímání věci. První rovinou je možnost využít časovou flexibilitu v mnoha zaměstnáních k péči o rodinu a k efektivnějšímu plánování času, který je možno využít k rodinnému životu, a času věnovanému dětem a partnerovi, v rovině druhé realita mnohdy vypadá jinak. Mladí lidé, kteří se věnují svému zaměstnání z výše zmíněných důvodů a v neposlední řadě kvůli financím cítí potřebu pracovat mnohem více, než kdyby měli pevnou pracovní dobu. Možnost ovlivňování pracovních výsledků a finančních odměn, také hraje svou zásadní roli při sklonu k „workoholismu“ a věnování se svému povolání, více než svému osobnímu životu.⁷⁴

Výše zmíněné příčiny odkládání rodičovství jsou jen malým střípkem celku, který je mnohem složitější a rozsáhlejší. Avšak největším problémem a překážkou v plánování rodičovství pro české ženy stále zůstává komplikovanost kombinování péče o děti a kariéry. Práce vstupuje do reprodukčních plánů mladých lidí genderově diferenciatně, s ohledem na představy o rodičovských rolích v páru⁷⁵

5.3. Životní partner

Pokud pomineme komplikovanost sloučení pracovních a rodinných povinností, je nutno se navrátit k počátku rodinného života, a to k nalezení životního partnera a podmínek v naší společnosti, které výrazně ovlivňují vnímání společenských i rodinných vztahů.

⁷³ ČERMÁKOVÁ, Marie. MAŘÍKOVÁ, Hana. ŠANDEROVÁ, Jadwiga a TUČEK, Milan. 2000. *Proměny současné české rodiny*. Praha: SLON. 35 s. ISBN 80-85850-90-13.

⁷⁴ HAŠKOVÁ, Hana. 2009. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství. 184 - 186 s. ISBN 978-80-7419-020-9.

⁷⁵ ČERMÁKOVÁ, Marie. MAŘÍKOVÁ, Hana. ŠANDEROVÁ, Jadwiga a TUČEK, Milan. 2000. *Proměny současné České rodiny*. Praha: SLON. 35 s. ISBN 80-85850-90-13.

Jak je uvedeno výše, v dnešní společnosti není rozvod nijak zvláštním vyústěním manželství, páry se nesnaží oheň lásky udržet za každou cenu a pojem „ten pravý, ta pravá“ nabral jiný směr. Mnoho žen i mužů si potřebuje projít nezdařilými vztahy, aby si uvědomili priority a své konkrétní potřeby. V mnoha případech se páry rozejdou i ve chvíli, kdy přijde řeč na zakládání rodiny. Mnohé z žen si uvědomí, že jejich partnerství není schopno delšího setrvání, ve chvíli, kdy na řadu přichází téma dětí a zakládání rodiny.

Jednou skupinou „starších matek“ jsou ženy, které žijí v dlouhodobém vztahu, který je bezdětný a dál se již nerozvíjí. Ve většině případů tyto ženy otěhotní s další známostí, se kterou nemají potřebu budovat dlouhodobou známost, ale nastupují jiné faktory, které ovlivní jejich posunutí a rozhodnutí stát se matkou.⁷⁶ Dvě třetiny žen mezi 20 a 40 lety aktivně užívají spolehlivou antikoncepci, která jim umožňuje plně řídit jejich reprodukční možnosti a posouvat mateřství dle potřeby. Ani antikoncepční metody ovšem nejsou stoprocentní a nechtěné těhotenství většinou vztahy zkomplikuje, popřípadě ukončí.

Nechtěná těhotenství a následné interrupce jsou součástí reprodukčního kolotoče, avšak nikdy ne zcela bez následku. Fyzické i psychické poznamenání, která ženu provází, mohou zapříčít trauma, špatné pocity, pocit prázdnoty, či budoucí neplodnost. Gynekologové navíc připomínají skutečnost, že možnost rozhodovat o plodnosti páru, která náleží ve větší míře ženě, vede muže k menší zodpovědnosti, a ženy k opětovné emancipaci, která není zcela na místě, pokud se situace obou partnerů.⁷⁷

Dalším velmi častým jevem v naší moderní společnosti je tzv. „sešitá rodina“, kde nacházíme děti obou partnerů, nebo děti z předchozích vztahů, které sdílí domácnost a jednoho z rodičů s dalšími novými sourozenci. Navíc se stále více dostáváme do stavu, kdy i mužům více vyhovuje pozdní otcovství a užívání si svobodného života. A takto bychom mohli pokračovat dále od žen, které nenašly vhodné partnery až po vytížené

⁷⁶ HAŠKOVÁ, Hana. 2009. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství. 30 s. ISBN 978-80-7419-020-9.

⁷⁷ BIERMANN, Christin a RABEN, Ralph. 2006. *Maminkou ve čtyřiceti?* Praha: Portál s.r.o. 30-31 s. ISBN 978-80-7419-020-9.

vysoce postavené ženy, které bojují s časem i myšlenkou, jak vše zvládnou. Důležitým bodem této části zůstává otázka vhodného partnerství a sounáležitého vztahu. Pokud si pokládáme základní otázku, zda je v dnešní době partner potřeba, ke splnění reprodukčních instinktů, nebo zda láska vítězí, nejspíše nenalezneme jednoznačnou odpověď. Ze studií ovšem vychází zajímavá informace, která nám odpovídá alespoň částečně.

V Anglii tvoří až jednu třetinu manželství opakované svazky alespoň jednoho z rodičů. Studie, která se zabývala ženami, které své rodičovské role odsunuly na pozdější čas, přišla na důsledek, kterým může být odkládáním rodičovství a tikáním biologických hodin. Ženy, které chtějí stihnout možnost mít vlastní dítě, otěhotní i s partnerem, který pro ně není nejvhodnější volbou. Velmi často se v dnešní době setkáváme s matkami samoživitelkami, kde do této skupiny spadají i matky v pozdějším věku, které si dítě pořídily, protože jim již nezbylo mnoho času na čekání na „toho pravého.“⁷⁸

Na začátku práce jsme se dotkli tématu svobodných matek z pohledu minulého režimu, který ovlivňoval pohled na rodičovství a na postavení žen. Dříve bylo mezi matkami samoživitelkami více mladších dívek, které byly těhotenstvím zaskočeny, jelikož možnost otěhotnění z nezodpovědnosti vůči ochraně podcenily. Nyní jsou mezi svobodnými matkami také zralejší ženy v období střední dospělosti, s věkovou hranicí pohybující se kolem 35 let. Často jsou tyto ženy zabezpečeny, úspěšné ve svém povolání, ale nepotkaly nejvhodnějšího partnera k založení rodiny. „Osamělé matky“, které chtějí být svobodné, si záměrně pořídí dítě s partnerem, se kterým budoucnost neplánují, adoptují, popřípadě si osvojí dítě, nebo podstoupí proces asistované reprodukce a stanou se matkami touto cestou. Dřívější negativní asociace s pojmem „svobodná matka“ slábnou a tato skupina žen je stále početnější.⁷⁹

Samotné rozhodnutí směřující k tomu stát se „svobodnou matkou“ může být ovlivněno mnoha faktory, ovšem hlavním faktorem, který je v dnešní době velkým tématem, je

⁷⁸ SOBOTKOVÁ, Irena. 2012. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, s.r.o. 156-170 s. ISBN 978-80-262-0217-2.

⁷⁹ SOBOTKOVÁ, Irena. 2012. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, s.r.o. 171 s. ISBN 978-80-262-0217-2.

nárok na individuální štěstí. Vybudování pevného a silného vztahu, spolu s velkou dávkou individuálního štěstí, je náročné, ženy se po narození dítěte dostávají do zcela nové role a získávají jistotu nového blízkého vztahu.⁸⁰

Z hlediska zaměření mojí práce je nejdůležitějším pohledem a určujícím faktorem pro založení rodiny pohled mladých lidí na jejich budoucí rodinný a partnerský život. Významný pokles manželství, vyvolal řadu úvah o úpadku manželství, ovšem přivedl společnost k uvědomění, že manželství nahrazují jiné alternativní formy vztahů. Řada sociologů zastává názor, že změna postojů k manželství je přirozeným vývojem a návratem k evropským vzorcům rodinného chování, jelikož se dalo očekávat, že se česká společnost začne chovat podobně jako obyvatelstvo západoevropské, když k tomu má konečně příležitost.⁸¹

Z empirických výzkumů, které byly provedeny, ovšem vyplývá méně radikální postavení k manželství a trvalým partnerským svazkům. Rozdíl je především ve vnímání doby před uzavřením samotného manželství. Pozitivní informací je, že 90% dotázaných respondentů, chce do budoucna vstoupit do manželství, s rozdílným postavením k poznání partnera a života ve společné domácnosti, tzv. na zkoušku. Pokud hovoříme o trvalém nesezdaném soužití, můžeme jej určit, jako popření tradičního manželského svazku a celoživotní filozofii a preferenci způsobu života.

Naproti tomu bylo prokázáno spíše společné soužití před uzavřením manželského svazku, které můžeme považovat za vzájemné poznávání, učení se života s partnerem ve společné domácnosti a přivykání si na nový způsob života. Partneři, tak mají čas a prostor vyhodnotit svůj vztah, který již projde zkouškami všedního života. Naši rodiče tuto

⁸⁰ HAŠKOVÁ, Hana. 2009. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství. 35-37 s. ISBN 978-80-7419-020-9.

⁸¹ FIALOVÁ, Ludmila. HAMPLOVÁ, Dana. KUČERA, Michal a VYMĚTALOVÁ, Simona. 2000. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: SLON. 67 s. ISBN 80-85850-87-7.

možnost často neměli a manželství bylo mnohdy jedním z prvních kroků jejich společného života.⁸²

Výše zmíněná fakta nevyvrací, že část populace, která se rozhoduje pro variantu, kde je manželství prvním krokem ke společnému životu. Tato část populace si stále za svým postojem stojí. Lidé, kteří preferující uzavření manželství bez zkoušky uvedli důvody jako morální zodpovědnost a náboženská víra, která na jedince klade určité morální požadavky a stanovuje normy.⁸³

Při společném soužití a společném poznávání v jedné domácnosti partneri podvědomě rekognoskují svůj protějšek a hodnotí ho v rámci založení rodiny. Rozdělení prací a povinností v domácnosti, je pak důsledkem společného soužití, avšak ne vždy jednoduchým a bezproblémovým. Někteří jedinci se projevují jako „stoupenci“ faktické zastupitelnosti rolí v rodině a v domácnosti. Jedná se o přístup, kde nejsou úkoly a role zcela rozlišovány a oba partneri jsou schopni vykonávat činnosti toho druhého, je-li potřeba.⁸⁴

I když se setkáváme se zastupitelností rolí, není výjimkou, že je poukazováno na její nepřirozenost. Rodinná role „matky, jako pečovatelky“ je silně zakořeněna i v naší společnosti, ale nalezneme ji v rodinách napříč společnostmi.⁸⁵ Co se týká partnerského soužití a potřeb vztahů, můžeme v závěru zhodnotit, že nelze jednoznačně určit, zda je pro nás životní partner, či životní partneri důležitější z pohledu citů a vzájemné sounáležitosti, či potřeby.

⁸² FIALOVÁ, Ludmila. HAMPLOVÁ, Dana. KUČERA, Milan a VYMĚTALOVÁ, Simona. 2000. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Slon. 68 – 69 s. ISBN 80-858-5087-7.

⁸³ FIALOVÁ, Ludmila. HAMPLOVÁ, Dana. KUČERA, Milan a VYMĚTALOVÁ, Simona. 2000. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Slon. 69 s. ISBN 80-858-5087-7.

⁸⁴ ČERMÁKOVÁ, Marie. MAŘÍKOVÁ, Hana. ŠANDEROVÁ, Jadwiga a TUČEK, Milan. 2000. *Proměny současné české rodiny*. Praha: SLON. 116 s. ISBN 80-85850-90-13.

⁸⁵ ČERMÁKOVÁ, Marie. MAŘÍKOVÁ, Hana. ŠANDEROVÁ, Jadwiga a TUČEK, Milan. 2000. *Proměny současné české rodiny*. Praha: SLON. 116 s. ISBN 80-85850-90-13.

Zásadním poznatkem této podkapitoly zůstává fakt, že každé partnerství a domácnost, stejně jako každý jedinec, je individuálním prvkem a individuální jednotkou celku, kterým společnost je. Velkým hnacím motorem neustále zůstává reprodukční potřeba, která nás uvádí v touhu a potřebu zakládat rodiny a plodit potomky. U žen se stále více setkáváme s biologickou a duševní potřebou být matkou, která je v pozdějším věku velmi ovlivněna tzv. „biologickými hodinami“. Do celé spletné sítě emocí a prožitků, kterým bezpochyby vztah mezi dvěma jedinci je, se vkrádá potřeba individuality, sebelásky a sebeuspokojení v mnoha oblastech života. Jsou to oblasti jako sebevzdělávání, uplatnění se v kariérní sféře a v neposlední řadě postavení v rodinném sektoru. Nelze paušalizovat a určovat, zda touha a potřeba vztahu vychází více z racionální či emociální potřeby lidí. Ve velké části vztahu je to kombinace obou potřeb, která v ideálním případě dokáže vytvořit pevný rodinný svazek s potomky, kterým je předán vzorec chování, avšak velmi ovlivněn kulturním a společenským nastavením obou rodičů, popřípadě celé rodiny a společnosti, ve které se jedinec pohybuje.

5.4. Podmínky v České republice

Populace České republiky dlouhodobě roste. Od roku 2003 byl růst populace přerušeno pouze jednou, v roce 2013. V roce 2016 obyvatel v ČR přibýlo jak přirozenou měrou (počet živě narozených dětí byl o 4,9 tisíc vyšší než počet zemřelých), tak zahraničními přistěhovalci (saldo 20,1 tisíce). Počet obyvatel České republiky se tak zvýšil celkem o 25,0 tisíc a na konci roku 2016 činil podle bilance ČSÚ celkem 10 578,8 tisíc. Od počátku roku 2011, kdy byl stav obyvatel prvně vázán na výsledky sčítání lidu 2011, vzrostl v úhrnu o 92,1 tisíc.⁸⁶

V České republice se aktuálně navyšuje počet obyvatelstva díky vysokému nárůstu zahraničních migrantů ve věku 20-34 let. Nejvyšší přírůstky v počtu obyvatel se

⁸⁶ŠTYGLEROVÁ, Terezie a KAČEROVÁ, Eva. *Obrat v rozvodech*[online]. Praha. Český statistický úřad. 2014. Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/0b00225862>

v posledních letech koncentrují ve věkové skupině 65 a více let. Populace ČR stárne a děje se tak již od konce 80. let 20. století, kdy se v posledních letech stárnutí zrychlilo. Významně vzrostl počet obyvatel ve věku nad 80 let. Průměrný věk obyvatele ČR se v roce 2016 zvýšil o dvě desetiny roku na 42,0 roku (muži 40,6 let a ženy 43,4 let). Jak vychází z předchozí kapitoly, v České republice přibýlo obyvatel se statutem svobodný/svobodná a ubývá lidí se statutem ženatý/vdaná.⁸⁷

Dle Českého statistického úřadu, se česká populace stále proměňuje a s ní i skladba populace. „Současně se změnou věkové skladby dochází také ke změně struktury obyvatel jednotlivých věkových skupin podle rodinného stavu. V populaci celkově přibývá osob rodinného stavu svobodný/svobodná a ubývá osob ženatých/vdaných. Osoby žijící v manželství jsou sice stále nejpočetnější, nicméně jejich podíl v obyvatelstvu se již snížil pod jednu polovinu a dále klesá. Podle posledních výsledků (bilance k 31. 12. 2016) bylo v populaci osob 15 a víceletých mezi muži 48,5 % ženatých (o deset let dříve 53,8 %) a mezi ženami 45,9 % vdaných (50,4 % v roce 2006). Osoby žijící v manželství se přitom stávají majoritní skupinou stále v pozdějším věku. U mužů převažovali v roce 2016 až ve věku 37 let, zatímco před deseti lety již ve věku 31 let, a u žen v roce 2016 ve věku 33 let, kdežto v roce 2006 již ve věku 28 let.“⁸⁸

Logickým a přirozeným důsledkem těchto proměn, je i stav partnerství, do kterého se rodí děti. Podíl dětí narozených nevdaným ženám v roce 2016 dosáhl 48,6 % (roste nepřetržitě od konce 80. let 20. století). U prvorozených již od roku 2010 podíl dětí narozených nevdaným ženám převyšuje jednu polovinu. V roce 2016 se mimo manželství narodilo 58,5 % prvorozených. I v České republice se tedy setkáváme s partnerským soužitím tzv.

⁸⁷ ŠTYGLEROVÁ, Terezie a KAČEROVÁ, Eva. *Aktuální populační vývoj v kostce*. Praha. Český statistický úřad. 2019. Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/aktualni-populacni-vyvoj-v-kostce>

⁸⁸ ŠTYGLEROVÁ, Terezie a KAČEROVÁ, Eva. *Aktuální populační vývoj v kostce*. Praha. Český statistický úřad. 2019. Dostupné: <https://www.czso.cz/csu/czso/aktualni-populacni-vyvoj-v-kostce>

na hromádce či na psí knížku“. Statisticky je jasné, že se naše populace a naše společnost značně proměňuje a kulturní vzorce s ní.⁸⁹

Co se týká fungování českých domácností, můžeme jej považovat za značně odlišné, oproti předchozím generacím. Značnou odlišnost zaznamenaly i české domácnosti v plánování načasování sňatků a narození dětí. V průběhu 90. let došlo k rozšíření věkových pásem pro sňatek a plánování rození dětí. Stále setrvala skupina lidí, kteří uvažovali dle starého demografického modelu o sňatku a narození prvního dítěte v relativně nízkém věku, druhá skupina posunula optimální věk o několik let výše. Ovšem stále je zapotřebí pamatovat na individuálnost každého jedince, kdy stanovení nejvhodnějšího věku k jakémukoliv životnímu kroku je subjektivní a závisí na mnoha okolnostech.⁹⁰

Velmi důležitými faktory pro založení rodiny jsou perspektiva a druh zaměstnání spolu s bytovými podmínkami rodiny. Nesmíme ovšem zapomínat, že odkládání těchto životních rozhodnutí, jako je plánování rodiny, má svá omezení a to především věkovou hranici. U žen můžeme tuto hranici pozorovat v nižším věku, než u mužů a je dána spíše fyziologicky, než psychicky.⁹¹

Postoje k rodičovství a plánování se různí napříč generacemi a sociálními skupinami, avšak z výzkumů vyplývá, že většina žen považuje život bez dítěte za prázdný a nenaplněný. Celkově lze dokonce konstatovat, že ženy s vyšším vzděláním rodině nepřisuzují menší hodnotu, pouze posouvají hranici vhodné chvíle stát se matkou.⁹²

⁸⁹ ŠTYGLEROVÁ, Terezie a KAČEROVÁ, Eva. *Aktuální populační vývoj v kostce*. Praha. Český statistický úřad. 2019. Dostupné: <https://www.czso.cz/csu/czso/aktualni-populacni-vyvoj-v-kostce>

⁹⁰ FIALOVÁ, Ludmila. HAMPLOVÁ, Dana. KUČERA, Milan a VYMĚTALOVÁ, Simona. 2000. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Slon. 60 – 61 s. ISBN 80-858-5087-7.

⁹¹ FIALOVÁ, Ludmila. HAMPLOVÁ, Dana. KUČERA, Milan a VYMĚTALOVÁ, Simona. 2000. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Slon. 68-69 s. ISBN 80-858-5087-7.

⁹² FIALOVÁ, Ludmila. HAMPLOVÁ, Dana. KUČERA, Milan a VYMĚTALOVÁ, Simona. 2000. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Slon. 68-69 s. ISBN 80-858-5087-7.

Značným rozdílem dnešní mladé společnosti je uvědomění si, že veškerá tíha odpovědnosti je v jejich rukou. Podporu státu a rodičů neberou jako samozřejmost a proto je pro značnou skupinu české společnosti velmi důležité zabezpečení v podobě vhodného zázemí a perspektivního zaměstnání. Zájmy v rodině a pracovní sféra jsou provázaným systémem samotné rodiny napříč společnostmi. Někdy se ještě můžeme setkat s tradičním sociologickým a demografickým přístupem, který pohlíží na rodinu jako na jednotnou zájmovou strukturu. Česká rodina se ovšem již významně posunula směrem kupředu.⁹³

Významným faktorem se stala zaměstnanost žen, která vtiskla ženám novou identitu a nabourala tak tradičnější rodinné schéma. Stále ale můžeme českou rodinu považovat na půli cesty k nové organizaci genderových rolí v rodině. V České republice jsou individuální zájmy žen realizovány stále s ohledem na rodinnou roli ženy. Ženy pokládají zájmy rodiny za své vlastní a osobní a často vše podřizují zájmu partnera a dětí. Vývoj západní rodiny v některých ohledech směřuje k rovnoprávnému chápání pracovního uplatnění a rozdělení domácích prací a povinností. V rodině západního typu má postavení ženy ve strukturách práce a rodiny západního typu rovnoprávný charakter a asymetrický model dělby práce postupně mizí.⁹⁴

Sféra týkající se dělby domácích prací a péči o domácnost včetně dětí, bývá citlivou oblastí, kde zpravidla vznikají konflikty. Čím dál častěji můžeme pozorovat uznávání zastupitelnosti rolí, stále se setkáváme s tím, že je tento přístup „nepřirozený“. Kulturní vzorec, který jen hluboce zakořeněn také v naší kultuře, poukazuje na vymezené místo ženy v první řadě v domácnosti, kde vykonává domácí práce a stará se o děti a muže mimo ní. Zastupitelnost rolí je přijatelné v občasných situacích. Většinou není uznávána nivelizace, která dle výzkumů směřuje k uměle vytvořené situaci. Ženská role je

⁹³ ČERMÁKOVÁ, Marie. MAŘÍKOVÁ, Hana. ŠANDEROVÁ, Jadwiga a TUČEK, Milan. 2000. *Proměny současné české rodiny*. Praha: SLON. 98-99 s. ISBN 80-85850-90-13.

⁹⁴ ČERMÁKOVÁ, Marie. MAŘÍKOVÁ, Hana. ŠANDEROVÁ, Jadwiga a TUČEK, Milan. 2000. *Proměny současné české rodiny*. Praha: SLON. 98 - 99 s. ISBN 80-85850-90-13.

nezastupitelná i z pohledu žen, které vnímají tuto situaci jako možnou, avšak v některých situacích pro ně nepřijatelnou.⁹⁵

„Muž péči o dítě a domácnost také zvládne, ale pro mě nepřijatelným způsobem. Takže mám pocit, že nechce roli hospodyně převzít“, uvádí jedna z dotázaných žen.

Přístup k rodině v České republice se značně změnil a stále mění. Můžeme pokládat za velmi důležité, že se spousta rodin dostala do pozice, kdy není starost o domácnost pouze na ženě. Změny zakořeněných rodinných vzorců jsou velmi postupné a chtějí především čas. Ve větší míře se stále setkáváme s pracujícími ženami, kterým po návratu domů začíná druhá „směna“, kdy na ně čekají běžné každodenní domácí činnosti. Tuto realitu každodenních dní můžeme shledávat, jako jeden z činitelů odkladu mateřství a porízení rodiny. Mladé páry se sžívají, muži se učí novým rolím a ženy čekají na nevhodnější chvíli, na pravý čas na rozšíření rodiny, a tím se i připravují na příval nových povinností a rolí, pro oba rodiče.

⁹⁵ ČERMÁKOVÁ, Marie. MAŘÍKOVÁ, Hana. ŠANDEROVÁ, Jadwiga a TUČEK, Milan. 2000. *Proměny současné české rodiny*. Praha: SLON. 116 s. ISBN 80-85850-90-13.

6. Rizika pozdního mateřství

V poslední kapitole, bych především ráda upozornila na možné zdravotní komplikace, které tato problematika přináší. Jde především o tělesné projevy problémů, vzhledem k věku prvorodiček. Co se týká samotné plodnosti a schopnosti otěhotnět, je důležité si uvědomit, že plodnost silně závisí na věku ženy i muže. Zdravý životní styl a kvalitní péče, nás udrží déle ve výborné kondici, avšak ztrátě plodnosti se neubráníme. V souvislosti s věkem se obrací pozornost především na ženy, ovšem i mužská plodnost může být věkem zasažena.

6.1. Plodnost a sterilita

V plodném věku a za normálního zdravotního stavu, by měla mít každá žena pravidelný menstruační cyklus. Zhruba v polovině cyklu, s ohledem na jeho délku, nastává nejvhodnější doba pro oplodnění – ovulace. Vajíčko dozrává v tekutinou naplněné dutince ve vaječníku, která se nazývá folikul. Velikost folikulu při ovulaci, kdy praskne, je až 20 mm. Na začátku každého cyklu, když má žena menstruaci, hormon produkovaný podvěskem mozkovým stimuluje skupinu folikulů v obou vaječnících k rychlému růstu. Tento hormon se nazývá folikulostimulační hormon – FSH. Za normálních okolností se pouze jeden z folikulů stane dominantním, dosáhne zralosti a uvolní vajíčko. Ostatní folikuly postupně přestávají růst a degenerují. Pokud je vajíčko oplozeno spermií

a embryo se implantuje v děloze, dojde k těhotenství. Pokud žena neotěhotní, odloučí se děložní sliznice a cyklus začíná znova.“⁹⁶

Muži produkují spermie celý život, ženám je počet vajíček dán geneticky a postupem věku přirozeně klesá. V produktivním věku ženy, dojde k ovulaci produktivních vajíček zhruba třistakrát. Co se týká sterility u páru, dle světové zdravotnické organizace je pár označován za sterilní – neplodný po dvanáctiměsíčním pravidelném nechráněném pohlavním styku.⁹⁷

Co se týká plodnosti u žen, můžeme považovat za velmi důležitý činitel věk ženy. Nejplodnější je žena mezi 20 a 32 rokem, kdy má každý měsíc šanci na otěhotnění 20%. Plodnost po čtyřicátém roce významně klesá a šance na otěhotnění je v jednom cyklu nižší než 5%. Po 37. roce narůstá riziko vniku vrozených vývojových vad u dětí.

Mnoho gynekologů již seznamuje ženy i velmi přímočarou, ale oči otevírající pravdou. Ženy nebývají plodné až do menopauzy. Průměrný věk pro nástup menopauzy je 51 let, ale většina žen není schopná otěhotnět a donosit zdravé těhotenství už po 40. roce. Populární média mohou bohužel vyvolat mylný pocit, že schopnost otěhotnět s věkem nesouvisí, nebo že se dá vše obejít umělým oplodněním.⁹⁸

⁹⁶ POLÁKOVÁ, Monika. *(NE)řešitelná neplodnost ANEB hra o čas*[online]. 28.2.2017 [cit.1.6.2019]. Dostupné: <https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/neresitelnaneplodnost-aneb-hra-o-cas-199.html#priciny-neplodnosti-vcera-a-dnes>

⁹⁷ PECKOVÁ, Tamara. *Myšlenka, že neplodnost je onemocnění páru, je stará teprve* [online]. 8.3.2017 [cit. 25.11.2018]. Dostupné: <https://vysocina.rozhlas.cz/myshlenka-ze-neplodnost-je-onemocneni-paru-je-stara-teprve-ctyricet-let-7119809>

⁹⁸ PECKOVÁ, Tamara. *Myšlenka, že neplodnost je onemocnění páru, je stará teprve* [online]. 8.3.2017 [cit. 25.11.2018]. Dostupné: <https://vysocina.rozhlas.cz/myshlenka-ze-neplodnost-je-onemocneni-paru-je-stara-teprve-ctyricet-let-7119809>

Příčina, která pár dovede do velmi nesnadné situace, není vždy zcela jasná a jednoduše identifikovatelná. Může být jak na straně partnera, tak i partnerky. Lékaři pak mají někdy složitý úkol, nalézt příčinu problému a vyřešit ji. U starších dvojic se nejčastěji jedná o problém na straně ženy, a to ze 30 % . Ve stejné míře je nacházen problém u mužů, nejčastějším problémem jsou pomalé spermie. Ve zbývajících 40 % je neplodnost zapříčiněna z obou stran partnerů, popřípadě není příčina známa.⁹⁹

Můžeme polemizovat nad zralostí ženy, nad posunutím věkové hranice v našich životech, ať se to týká vzdělání, kariéry, či mateřství, ovšem jednu jedinou věc zatím neošálíme, a tou je věk a plodnost, která s přibývajícím věkem a roky zákonitě klesá, až se vytratí úplně.

6.2. Možná rizika

Po shrnutí všech faktů, bych ještě celou problematiku ráda doplnila o poslední fakta, která jsou neméně důležitá. Velmi důležitým faktorem pozdního mateřství jsou i jeho rizika, která k rodičovství v pozdním věku neodmyslitelně patří a se kterými je zapotřebí počítat, byť nejsou nejpříjemnější.¹⁰⁰

Potrat

Plod je schopen přežít mimo tělo ženy teprve od 22. týdne gravidity. Potrat, který předchází úspěšně dokončenému těhotenství, není výjimkou a probíhá nejčastěji do 10.

⁹⁹ POLÁKOVÁ, Monika. *(NE)řešitelná neplodnost ANEB hra o čas*[online]. 28.2.2017 [cit.1.6.2019]. Dostupné z <https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/neresitelná-neplodnost-aneb-hra-o-cas-199.html#priciny-neplodnosti-vcera-a-dnes>

¹⁰⁰ POLÁKOVÁ, Monika. *(NE)řešitelná neplodnost ANEB hra o čas*[online]. 28.2.2017 [cit.1.6.2019]. Dostupné z <https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/neresitelná-neplodnost-aneb-hra-o-cas-199.html#priciny-neplodnosti-vcera-a-dnes>

týdne gravidity. Pokud se budeme zajímat o statistická data a měření, zjistíme, že pravděpodobnost potratu u čtyřicetileté ženy, je trojnásobná, oproti ženě třicetileté.

Postižení a poškození plodu

S poškozením plodu se v dnešní době setkáváme méně, než tomu bylo v dřívějších dobách, pohybujeme se někde kolem jednoho procenta narozených dětí. Hlavní příčiny můžeme hledat v porodních komplikacích a infekcích, kterým nelze předcházet. Tyto příčiny se častěji vyskytují u předčasných porodů, tedy před 32. týdnem těhotenství, a ty jsou více časté u starších rodiček, kdy je mozek a plíce dítěte nedostatečně zralé a vyvinuté. Vyjimka v podobě poruchy chromozomů - (např. trisomie 21, tzv. Downův syndrom. Riziko je ve čtyřiceti letech asi deseti-násobné (1 : 80) ve srovnání s matkou třicetiletou (1 : 800), v šestatřiceti je riziko asi 1 : 300. Co se týká odhalení Downova syndromu, máme v dnešní době možnosti, jak tuto vývojovou vadu zjistit „včas“.

A u žen nad čtyřicet se poněkud častěji objevovala těhotenská cukrovka, a také nízká porodní váha dítěte.¹⁰¹

¹⁰¹ POLÁKOVÁ, Monika. *(NE)řešitelná neplodnost ANEB hra o čas*[online]. 28.2.2017 [cit.1.6.2019]. Dostupné z <https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/neresitelná-neplodnost-aneb-hra-o-cas-199.html#priciny-neplodnosti-vcera-a-dnes>

7. Závěr

Tato práce byla rozdělena do šesti kapitol a následných podkapitol, které se zaměřovaly především na zjištění příčin pozdního mateřství v naší kultuře, spolu s nastíněním fungování kultury rodičovství v kultuře romské. Na všechny otázky a úvahy, které jsem v práci řešila, jsem našla příslušnou odpověď.

Pozdní mateřství je velmi diskutovaným tématem, které zůstane v popředí zájmu lékařů i budoucích rodičů a jejich okolí. Z odborné literatury a všech zdrojů je patrné, že jde o velmi populární vývoj naší moderní společnosti, ke kterému směřujeme na základě společenského vývoje. Možnosti, emancipace a vývoj pracovního trhu nás vede k velmi košatému životu, který má více větví, než pouze větev rodinnou. Přes všechna fakta, popularizované debaty a odborné články, je zřejmé, že většina žen počítá s mateřstvím, jako se součástí jejich života. Většina současných žen svou budoucnost bez dítěte neplánuje.

Mateřství stále zůstává umístěno v prvních hodnotových příčkách žen, a to i přesto, že většina žen ho nepovažuje za povinnost, nýbrž za uvážený krok, který je vyústěním jejich osobního a partnerského vývoje. Většina dnešních žen se pro mateřství rozhoduje v případě mentální i materiální připravenosti. Velké rozdíly nalézáme u romské kultury, kde je mateřství zcela přirozeným, a především nejdůležitějším úkolem ženy. Byť Romové sdílí společnou zemi ke svému životu, jejich zvyklosti se značně liší a dosti se blíží spíše svým předkům a jejich kultuře, v rámci mateřství a rodinného života. Nejdůležitějším poznatkem mé práce byl fakt, že jsem necítila náklonnost ani k jedné skupině, ani k jedné kultuře. Každá má svá specifika a důvody pro své chování. V případě starších matek není na místě odsouzení, ale spíše pochopení a podpora v rámci reprodukce napříč celou společností.

Seznam použitých zdrojů

Seznam literatury

BIERMANN, Christin a RABEN, Ralph. 2006. *Maminkou ve čtyřiceti?* Praha: Portál s.r.o. ISBN 978-80-7419-020-9.

BLECHOVÁ, Zdenka. 2013. *PARTNERSKÉ VZTAHY, Co očekává žena od muže a muž od ženy.* Nakladatelství Zdenky Blechové. ISBN 978-80-87413-15-9.

ČERMÁKOVÁ, Marie. MAŘÍKOVÁ, Hana. ŠANDEROVÁ, Jadwiga a TUČEK, Milan. 2000. *Proměny současné české rodiny.* Praha: SLON. ISBN 80-85850-90-13.

DAVIDOVÁ, Eva. 2004. *Romano drom, Cesty Romů 1945 – 1990.* Vydala Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-0524-5.

FIALOVÁ, Ludmila. HAMPLOVÁ, Dana. KUČERA, Milan a VYMĚTALOVÁ, Simona. 2000. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství.* Praha: Slon. ISBN 80-858-5087-7.

GIDDENS, Anthony. 1999. *Sociologie.* ARGO spol. s r.o. ISBN 978-80--257-0807-1.

HAMPLOVÁ, Dana, RYCHTAŘÍKOVÁ, Jana a PIKÁLKOVÁ, Simona. 2003. *České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina.* Praha: Sociologický ústav AV ČR, ISBN: 80-7330-040-0.

HAŠKOVÁ, Hana. 2009. Fenomén bezdětnosti. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-7419-020-9.

HNÍZDIL, Jan. 2017. *Příběhy obyčejného uzdravení*. Praha : NLN, s.r.o. ISBN 978-80-87249-60-4.

CHALOUPKOVÁ, Jana a ŠALAMOUNOVÁ Petra. 2004. *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR. ISBN 80-7330-062-1.

KALIBOVÁ, Květa. 2001. *Úvod do demografie*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-428-4.

KONEČNÁ, Hana. 2009. *Na cestě za dítětem – dvě malá křídla*. Praha: Galén. 16 s. ISBN 978-80-7262-591-8.

MATOUŠEK, Oldřich. 1993. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: SLON. ISBN 80-86429-19-9.

MOŽNÝ, Ivo. 1999. *Sociologie rodiny*. Praha: SLON. 6 - 7 s. ISBN 80-85850-75-3.

OAKLEY, A, 2000. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál. 171 s. ISBN 80-7178-403-6.

PLZÁK, Miroslav. 2014. *Klíč k výběru partnera pro manželství*. Bořetice: Nakladatelství Indart s.r.o. ISBN 978-80-87997-43-7.

RABUŠIC, Ladislav. 2001. *Kde ty všechny děti jsou?: porodnost v sociologické perspektivě*. Praha SLON. ISBN 80-86429-01-6.

RENZETTI, Claire M a CURRAN, Daniel. 2005. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0525-2.

ŘÍČAN, Pavel. 2000. *S Romy žít budeme -jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Praha: Portál s.r.o. 63 s. ISBN: 80-7178-410-9.

SKUPNIK, Jaroslav. 2010. *Skupnik antropologie příbuzenství*. Praha: SLON. ISBN 978-80-7419-019-3.

SOBOTKOVÁ, Irena. 2012. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, s.r.o. ISBN 978-80-262-0217-2.

ŠMOLKA, Petr. 2005. *Výběr partnera: pro nezadané i zadané*. 2005. Praha: Grada. ISBN: 80 -247-1080 -3.

UNUCKOVÁ, Michaela. 2007. *Žijí mezi námi, Historie a současnost Romů*. Karviná: Sdružení Romů severní Moravy. ISBN 978-80-239-9286-1.

WITTEMANNOVÁ, Veeta. 2015. *Co skrývá duše*. Praha: MAITREA a.s. ISBN 978-80-87249-60-4.

ZEMÁNEK, Petr. 2012. *Demografie a populační politika*. Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3368-4.

Seznam internetových zdrojů

HUSÁK, Tomáš. *Vývoj porodnosti regionů Německa po roce 1950* [online]. Demografie.cz. [cit.16.12.2018]. Dostupné: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=507

PECKOVÁ, Tamara. *Myšlenka, že neplodnost je onemocnění páru, je stará teprve online*.8.3.2017 [cit. 25.11.2018]. Dostupné: <https://vysocina.rozhlas.cz/myshlenka-ze-neplodnost-je-onemocneni-paru-je-stara-teprve-ctyricet-let-7119809>

POLÁKOVÁ, Monika. *(NE)řešitelná neplodnost ANEB hra o čas*[online]. 28.2.2017 [cit.1.6.2019].Dostupné:<https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/neresitelná-neplodnost-aneb-hra-o-cas-199.html#priciny-neplodnosti-vcera-a-dnes>

ŠTYGLEROVÁ, Terezie a KAČEROVÁ, Eva. *Obrat v rozvodech*[online]. Praha. Český statistický úřad. 2014. Dostupné: <https://www.czso.cz/csu/czso/0b00225862>

UZEL, Radim. *Sexuální výchova*. [online]. AGAMA poly-grafický ateliér, s. r.o. 2006. [cit.13.5.2019].Dostupné:<http://www.viod.cz/editor/assets/download/publikace/sex%20vy.pdf>.

VALDAROVÁ, Jana. *Žena, muž a sociální pohlaví*. [online]. 29.11.2010 [cit. 15.10.2018]. Dostupné:<http://www.valdrova.cz/2010/11/zena-muz-a-socialni-pohlavi/>.

Další použitá literatura

DOBSON, Jameson. *Rodičovství chce odvahu. 1995.* Praha: Návrat domů.. ISBN 80-85495-45-7.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť.* 1997. Praha: SLON. ISBN 80-85850-24-9.

MOŽNÝ, Ivo. *Moderní rodina.* 1990. Brno: Blok. ISBN 80-7029-018-8.